

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**De Vita & Rebus gestis P. Petri Canisii, De Societate Jesv,
Commentarii**

Sacchini, Francesco

Ingolstadii, 1616

Libri Primi.

urn:nbn:de:hbz:466:1-41515

DE VITA ET RE-
BUS GESTIS

P. PETRI CANISIÏ,
E SOCIETATE IESV.

LIBER PRIMVS.

Petrus Canisius religionis
Catholicæ ingens per Boreales Pro-
uincias in summa temporum diffi-
cultate columen, perque easdem Societatis IESV
propagator, & lumen, doctrina vir, incertum, an
sanctitate maior, aⁿo salutis humanæ M. D. XXI.
ortus est: quo anno beatus Ignatius Loiola, Socie-
tatis IESV parens, ad seueriorem vitam conuersus
ad militiam sacram ab profana transiuit. Archan-
gelorum Principi Michaëli dedicatum diem octa-
uoidus Maias natalem sortitus est, nempe vt eun-
dem cœlestium copiarum Ducem ad prælia Do-

B

mini

*Canisius or-
tus 8. Maij
anno 1521.*

De vita P. Canisij

Nouiomagii.

Patre Iacobo Canisio.

mini prælianda auspicem, & patronum haberet. Nouiomagum patria fuit, Prouinciæ Geldriæ, quã olim Sicambriam dictam volunt, primaria ciuitas. Parens vterque & diues opum, & splendore generis clarus, & religionis sincero cultu nobilis. Iacobus Canisius Patri, Ægidia Hoonvvingana Matri fuere nomina. Ex vtroque Petrus præclaram indolem hausit. Namque Iacobus eloquentia imprimis, prudentiaque iuris ciuilibus, ad hæc morum grauitate, rerumque agendarum industria claruit. Quæ propter ornamenta primum euocatus à Lotharingiæ Duce, qui Geldriæ Ducis sororem habebat in matrimonio, liberorum eius institutioni præfectus, & inter consiliarios cooptatus est. Deinde reuersus in patriam non modò primos Nouiomagi honores meruit, sed pene perpetuum Consulatum gessit. Idem vnus omnium in Prouinciæ conuentibus legebatur, qui grauißima quæque cum Principibus negotia totius Geldriæ tractaret: interque cætera momenti haud vulgaris rectè administrata munera, præcipuus autor, siue interpres memoratur fuisse foederis sancienti inter Carolum Quintum & Guilielmum Sicambriæ, Cliuiæ, aliarumque circa regionum Principem. Ægidia

Liber Primus.

dia verò cum Matronalibus aliis dotibus, tū præcipuè vti par est, sanctimonia & pietatis exercitatione eminuit. Itaque cum decessit (acerbo enim elata est funere, vnica virili stirpe Petro de quo scribimus, filiaq; vna relicta) nihil habuit, de quo supremis verbis virum grauius admoneret, rogaretque impensius, quàm vt Nouitios errores, qui iam inter Nouiomagenses serpebant, omni ope defugeret; ac religionem Catholicam, sanctâque mordicus teneret. semper autem filios, ac nominatim Petrum singulari studio, nec sine lacymis commendare consueuerat Deo, eiusq; curæ, ac tutelæ committere. vt dubitandum minimè sit, quin pias preces & ipsa continuerit in cœlo, & benignè Deus audierit. Ea demortua Iacob. Vendelinâ Vandenberg duxit, quatuorq; ex ea fratres, totidèq; sorores Petro genuit: atq; Othonem, ac Theodoricum in iis, quorum infra mentio fiet. Sororè habuit ea nouerca religiosam imprimis quæ intra domesticos parietes incorruptam animi, corporisque integritatem, & in omni genere laudabilem vitam ad vltimam vsque senectam obtinuit. Ea pro parente ac Magistra Petro se gessit.

Porro vt administrum ex animi sui sententiâ di-

Matre Aggida Hoonvingana.

*Adolem puer
habuit ma-
ximè piam.*

*Affliet at cor-
pusculum.*

uinus Architectus, & opifex sibi formabat ad ma-
nam nominis sui commendationem & gloriam,
ita puero materiam, atque naturam omnium ca-
pacem ornamentorum indidit; & idoneam mox
addidit disciplinam. Planè fortitum diceres a-
nimam bonam. Elucebat in tenella ætate in-
genua modestia, hilaritas verecunda; matura
tranquillitas, & quædam præcox gratia pietatis.
Nam sæpe interdium noctuque abditum depre-
hendere in latebra, ac secessu aliquo domus
precibus habendis intētum. Sæpe etiam tenerum
corpusculum cilicinis vestibus diuexauit, vno
Dei spiritu agente, mortalis nullius monitu: vl-
tro inferens arma domestico hosti, prædomans-
que nec dum validum, quo mox rebellare moli-
entem subiugo, vt assuetum, procliuius cohibe-
ret. Quin etiam fuit, cum diebus, quos ante Cine-
res vulgus intemperantiæ operatos habet, assidens
mensæ inter domesticos à vino sibi abstinentiam
indiceret, reputans secum quàm grauius Maiestas
æterna temporis eius ingluuie offenderetur à mul-
tis, qui indignissimè sibi ventrem quasi pro Deo
constituerent. Igitur iam tum peccatis hominum
incitatum placare Numinis irā incipiebat; & con-
fuesce-

suascebat aduersus prauos multitudinis ire mo-
res. Ludicra eius, & oblectamenta Tempa erant,
& diuinæ res: inter æquales Sacerdotis personam
frequenter agere, imitari psallentes, sacrificantes,
precantes; & interdum ad circumfusam puero-
rum coronam concionabundus dicere: iucundis-
simè autem ipsis ministrare sacerdotibus, dum sa-
cris operarentur; & aliis interesse, operamque præ-
bere diuini cultus officiis.

*Imitatur sa-
cerdotes, &
concionato-
res.*

Sanctus Domini timor (vt Sapiens de fide-
bus ait) concreatus ei materno in vtero videbatur,
& quasi cœlestis Pædagogus, à Patre cœlesti addi-
tus. Tale enim initium tantæ sapientiæ congrue-
bat. Iam tum puero diuina lux oculos aperuit, vt
præuidere inciperet vndique obiectos humanæ
vitæ laqueos venantium, & quàm pauci eos effu-
giant, singulari enim uero munere. Nam fermè
imbecilla ætas (quæ naturæ deprauatio est) ante
miserè capitur, quàm satis dispicere, ac formidare
laqueos norit, nedum declinare labore. Petrus
autem ita vndique deprehensum se quasi agnum
voraces inter lupos considerans, salubri pauore ta-
ctus, sibiq; diffidens, magno ardore ad Deum con-
fugiebat, vt suam ille adiutricem manum porrige-

*Præuidet
peccatorum
pericula.*

Postulat di-
uinitatem dei
Etiam.

ret. Et quidem cū in S. Stephani, quod princeps Nouiomagi est templum, quondam sacrosanctum Christi corpus prope summum altare supplex adoraret, adfuit lux quædam vberior, adeoq; clarè sub oculos posuit circundata peccatorū discrimina, & ruinæ occasiones, vt magno angore, & fluētibus lacrymis institerit obsecrare Dominum, vt periclitanti sibi adesset, monstraretque, quam insistere viam deberet, vt saluus euaderet. Quæ deinde Colonie, iam apud aureos Martyres (sanctum Gereonem hodie vocant) degenti frequens redibat cogitatio, & ardens studium, votumque, sæpe enim interioribus incitabatur stimulis, vt percuferet, atque anxius peteret, vt sibi gratia Dei præiret dux ad certum vitæ cognoscendum ac deligendum genus, quod & ipsi Deo gratum, & salutiferum sibi foret: idem quod Propheta, quanquam non verbis iisdem precans. Vias tuas Domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me: & dirige me in veritate tua, & doce me, quia tu es Deus Saluator meus. Hæc indoles, hoc diuinæ gratiæ Magisterium erat.

Ann. circiter
15. Coloniæ
adit.

Humana verò institutio, ac disciplina puerilis hæc fuit. Sub annū ætatis quintum decimum, cū iam

iam

iam nec ingenij culture, nec morum cōmoda esset
 in patria cōmoratio, Coloniā missus est, vt procul
 à raptoribus horarum bonarū domesticis, & sōda-
 liū corruptela, sub idoneis Magistris vtraq; excole-
 ret, ac perficeret. Plus annis decē mansit Coloniæ,
 non tamen sine interiectis subinde peregrinati-
 onibus. Primis annis domicilium apud aureos
 Martyres habuit, in hospitio venerabilis Theologi
 Andreæ Barduik, Magistrum autem, ac Patris loco
 diuina prouidentia, quasi Ananiam Paulo præpa-
 rarat Sacerdotem haud indifertum, sed eundem
 probatissima vita Nicolaum Eschium, iis maximè
 deditum studiis, quæ animū ad diuina sustollunt,
 & Theologia mystica continentur. Quo in gene-
 re conscriptas ab eo postea exercitationes quasdā
 Spiritus, cum bona operis, & autoris commenda-
 tione Laurētius Surius euulgauit. Hic & sua spon-
 te ad morum magis, quàm ingeniorū expolitio-
 nem intentus, & inuitatus bonitate adolescentis,
 multò enixius meliorem illam magisterij partem
 ad virtutis cōformationem exequi coepit. Assidu-
 us lateri adhærebat simul innocentiaē custos, si-
 mul perfectionis Euangelicæ fator. Simplici, inte-
 groque pectori, quasi nitidæ membranæ, puræq;
 tabu-

*Instituatur
 à Nicolao E-
 schio sanctif-
 icato.*

tabulæ dictata inscribent, atq; decreta Christi. In-
fusurrabat identidē, atq; ingerebat auribus carmi-
na huiusmodi, seruire Deo regnare est. Sola salus
seruire Deo, sunt cetera fraudes. Si Christū bene scis
fatis; etsi cetera nescis. Adhæc iubebat quotidie per
legere caput ex diuinis Euāgeliis, & illustrem inde
sentētiā, quam eo die meditaretur, memoriaq;
deinceps custodiret, excerpere. Aliorum quoque
piorum codicum apposita lectione, præcipueque
sanctorum hominum exemplis imbuebat. Po-
stremo (quæ certissima est, eademque mollissima,
& compendiosissima via docendi) sua ipse vita di-
es ac noctes illustrem ad quæuis decora præporta-
bat alumno facem. Non aliter, atque facilis cera,
ac mollis argilla sequebatur Petrus manum fin-
gentis: sensimque in imaginem pulcherrimam fi-
lij Dei figurabatur. Dogmata fidei sanctæ in dies
acrius illustrabant mentē, & magnifica spei Chri-
stianæ promissa vehementius excitabant; quan-
tumque cælestes illæ virtutes fidei, speique robo-
rabantur, tantum mundi amor ac timor euilesce-
bant: euangelica verò præcepta, & consilia calcar
fortius, ac desiderium impensius bonæ menti ad-
iiciebant. Vsq; eo, vt non misericordiæ solū, sed
&

& simplicitatis, ac paupertatis voluntariæ studio nonnunquam bonam librorum partem sacco inclusam in pauperes distribuendam ultro daret. Nempe ex eo detrahens, quod sibi carissimum esset; cum tamen locupletis bibliothecæ amor sapientiæ cupido adolescenti, atque adeo in ea re curiositas, & ostentatiuncula concedi nec sine laude soleat. Vnde intelligere est quem in corporis cultu, cæteraque vita se ferret.

*Paupertatis
amore libros
in pauperes
distribuit.*

Diligebat eo sensu, verebaturque magistrum, nihil vteo carius, nihil eius autoritate grauius haberet. Eius consuetudine & familiaritate contentus, nullum præterea sodalium desiderabat usum. Adeo vnus instar omnium erat. Non solum per arcanam Sacramenti confessionem totum illi nudabat animū, sed quotidie solitus exacti erat diei rationē reddere. Quicquid cogitationem subiisset, si quid puerilium ineptiarum incidisset, quicquid quocunque modo visus esset sibi dicto, factoue deliquisse per ingenuam bonitatem exponebat; vt magister nihilo minus interiorem mentis habitum, quàm exteriorem corporis figuram in conspectu habens, pro arbitrato componeret; ac poenam quoque prolapsionum, si visum esset,

*Mira caritas
in magistrū.*

*Quotidie ei
conscientiam
aperis.*

C

iniun-

iniungeret. Vbi licet admirari planè raram in puero siue ingenuitatem, siue conscientiaè custodiendæ solertiam. Namque perfectæ virtutis magistri nihil vltra fermè requirunt, quàm vt veræ sapientiaè studiosus secum ipse idem accusator, ac iudex exactum recognoscat, & in iudicium vocet diem. Sed Petrus nequaquam ea cura contentus, religiosi Tyronis instar cuncta Institutori candidè aperiebat, vltroque apud eum sui accusatorem agebat, ac paratum ad subeundam quamlibet pœnam offerebat, nullo retardatus, vti assolet illa ætas, vel pudore, vel metu. Videretur hæc pueri Canisij laus propemodum incredibilis, nisi ex eiusdem iam senis affirmatione, chirographoque constaret: cumque reliqua deinceps ætate tam aptè congrueret, vt altera alteri testimonio sit. Igitur ex cõspiratione illa seduli præceptoris, obedientisque discipuli factum est, vt quæ facillimè propter imbecillitatē consilij ætas deprauatur primis annis, in ea Petrus & innocētiam perpetuam custodiret, & cum ætatis futuræ, tum sanctitatis firmissima poneret fundamenta. Tanti interest pariter cum ingenij docilitate idoneos nancisci Doctores. Cuius magni meriti nunquam postea Canisius desuit summas

*Gratus Deo
de tradito si-
bi bono insti-
tutore. Què
& aliis pue-
ris præca-
batur.*

mas Numini grates agere, ad precarique vt pro indulgentissima sua pietate pueros omnes eodem præuenire vellet munere, vt optima præoccupati doctrina, matureque à turbis, ac periculis mundi semoti discerent salutaria magis, quàm vana sectari, ac recto consilio in studiis literarum versantes sapientia solida ad suam, Ecclesiæque sanctæ utilitatem, atque diuini nominis gloriam informarentur. Hac igitur in schola puer, adolescensque Canisius dubitares vtrum in virtute, an literis maiores progressionem haberet, cum in vtrisque haberet maximas; vicissimque se se vtraque studia eo validius adiuuarent, quo sincerius ipsam quoque literarum disciplinam ad pietatis apparatus, profectumque, atque ad Dei gloriam referebat. Sunt qui tradant etiam solitum inter studendum demortui hominis caluariam in lucubratoria mensa habere propositam, quæ continenter oculis, & animo obuersaretur: aptum sanè inuentum ad percipiendam philosophiam, quæ mortis meditatio definitur, & ad studia vltra mortem dirigenda, extendendaque in omnem æternitatem.

Nec tamē omnino periculis caruit, quibus ab fatana, ab seculo, à domesticis, ab ipsa deprauatio-

periclitatur à seculo.

ne naturæ teneræ hominum mentes excipiuntur. Reuersus aliquando in patriam, vt ætatis feruor accesserat, & aberat fida Præceptoris custodia, paulatim videbatur ad laxiora vergere: & parentes, atque cognati, quo clariora videbant rerum magnarum semina, & maiora futuræ claritatis exordia, cùm præsertim ille stirpis maximus esset, hoc magis ea cōuertere ad humana domus incrementa studebant. Hæc enim in plerisque mortalium prauitas viget, vt ingeniorum præstantissima quæque, ad cœlum suo quasi nutu euolantia pro sordido quæstu, vel inani splendoris vmbra affligere contentur humi, terræque cæno immergere. Sed ex mora productiore quiddam subueritus sagax præceptor, tempestiuè Nouiomagum aduolauit, confirmauitque ita nobilem cœlestis sapientiæ candidatum, vt is & nuptiis, quas optima conditione, & Ecclesiasticis honoribus, quos opimos obtrudebant, remisso nuncio, Coloniamque extemplo reuersus, totam ad Deum curam transferret. In ea cura perseverans, continenterque proficiens ad ætatis annum vndeuigesimū venit. Quo anno ipsa beato Matthiæ Apostolo sacra luce & perpetuam Deo castimoniam cuius ad eam diem illi-

*Nuptias, &
honores Ec-
clesiasticos
repudiat.*

*Virginitatē
vouet anno
ætatis 19.*

illibatum florem conseruarat, illibatumq; deinceps ad extremum vsque retinuit, & tandem auexit in coelum, religione voti dedicauit: & Philosophiæ spatiis magna nominis sui celebritate in Collegio Montano decursis, in eodem suprema donatus est laurea. Ad ius deinde Ciuile, ac Pontificium cognoscendum, quam viam ipse institerat, vt eadem per vestigia duceret, admouebat, & cōpellebat Iacobus Pater; vt aliquandiu institutionibus Imperatoriis Coloniae, Pontificiis verò Louanij Petrus nauarit operam.

Sed sacer animus ad diuinam sapientiam toto ingenij, ac voluntatis impetu ferebatur; eamque potissimum, quæ non modò rapit ad sublimia, diuinisq; luminibus illustrat mentem, sed etiam augustos inter ardores inflamat: quam vti demonstratum est, Eschius præcipuè profitebatur. Huius ardens sapientiæ studio, si quos vsquam audiret in ea præstantes, ad eos vel ex longinquo adire, sermones vt coram conferret, non dubitabat. Aliquot ancillas Christi, quarum sanctitas celebrabatur, in variis cœnobiis, oppidis, prouinciisque conuenit: sanctisq; eorum colloquiis, ac monitis multum proficiebat. Harum è numero fuit

Deditus Theologia mystica,

*Diuinitus co-
gnoscit se pro-
futurum Ec-
clesiæ.*

*Et de societate
futurum.*

*Proficit col-
loquiis sa-
crarum vir-
ginum.*

quædam in Brabantia, quæ disertè ei prædixit, fore
tempus, cum ille multum Ecclesiæ Dei opera sua
& scripture commodaret. In oppido verò Arn-
hemio procul Nouiomago duobus milliaribus
mēsuræ gentis, vidua fuit celebris sanctitatis, quæ
cum item à Canisio inuiseretur, ante Societatis
nostræ auditum nomen, afflata diuino Spiritu,
vaticinium ei in hanc sententiam edidit. Tu in-
quit, fili cooptaberis in nouum quendam Sacer-
dotum Ordinem, quem in Ecclesia sua ad refor-
mationem eius, ac multorum salutem parat De-
us. Ego eos per visum vidi, & te ad eos adiungi.
Graues erunt viri, docti, modesti, Deo pleni, & ani-
marum caritate præditi. Bono igitur fac sis animo,
& spe huiuscemodi te sustenta; nam breui à Deo
potieris hoc dono. Ita Deus quod maximè ad opus
delegisset, ac destinasset suum illum famulum
(quod cum plerisque virorum insignium consue-
uisse legimus) non obscuris eidem oraculis præ-
monstrauit. Qui & hæc ipsa iam senior literis cōfi-
gnauit, & de profectu ex notitia & colloquiis reli-
giosarum eiusmodi sceminarum, Deo gratias a-
git his verbis. Non possum hic obliuisci bonarum
sanctarumque mentium quas puer, & adolescens
sum

sum frequenter expertus non sine profectu & consolatione spirituali, cum apud Arnhemenses, Noiomagenenses, Busciducenses, Osteruikenses, Diestenses, Louanienses degerem. Laudo, & extollo nomen sanctum tuum in sponsis tuis, iisque virginibus admirandæ virtutis, & antiquæ simplicitatis, & probatæ pietatis: quarum monitis, & exemplis, imo, & vaticiniis me sæpius excitare, terrere, fouere, & impellere voluisti, vt & tibi propior fierem, & mihi notior, & aliis vtilior, & in via spiritus vigilantior essem. Credo gratiæ tuæ donum fuisse, cum ego huiusmodi seruis tuis, & ancillis electis adiungerer sæpe; illis, quam cæteris opulentioribus, adesse malebam: illarum hortationes, consilia, preces magnipendebam, cum illis colloquia pia miscebam. Hisce præfidiis, tamque secundis ventis afflantibus bellissimè nauigans, nec vllis blandientium Sirenum vocibus interpellatus, nondum certam sibi rationem vitæ degendæ, & quasi regionem, ad quam cursum dirigeret, proposuerat: sed tantum contemplationis amore ad sanctum ocium, & religiosam, qualis Carthusianorum est, propendebat tranquillitatē. Iamque toti spectaculo erat, non Academiæ modò, sed

*Celebratur
eloquentia
& ardore
contra hereticos.*

etiam ciuitati Coloniensi. Exercebatur enim frequēter declamans publicè, vnde & doctrinæ profectus, & præcipuè eloquentia, & ardor aduersus hæreticorum insanas nouitates celebrabantur. Ille priuatim memoratur eximius tanquam præfœcundæ stirpis fructus adolescentis, Laurētium Surium, à quo deinde tanto cum bono publico edita sunt ingentia illa volumina vitarum Sanctorum, cùm Lutheranus error incautum in prima ætate circumuenisset, Canisius ingenij sui, & eloquentiæ ornamentis conciliatum, vnus omnium maximè impulisse dicitur, vt ad Orthodoxos reuerteretur. Interior inde contractus est vsus, qui ad extremum vsque Sanctis vltro, citroque & epistolis, & aliis cultus officiis permanfit.

Petrum Fabrum conuenit, & administratur.

Haftenuseuecto Canisio nouum diuina pro- uidentia subsidiū misit per quod ad Celsissimum Euangelicæ sapientiæ culmen eueheretur; Petrus Faber Sociorum beati Ignatij primus, Apostolicæ Sacerdos industria, præclaras per Germaniam, Spiræ maximè, & Moguntia, priuatim, publiceque gerebat res, egregia viri fama longè, lateque manante. Duos habebat suæ affectas disciplinæ Colonię Ioannem Aragonium, & Aluarum Alfonso, qui

qui Sacerdotio iam præditi, mox in aciem aduersus infesta vitiorum agmina prodituri, literarum in officina tela Spiritus exacuebant. Siue horum ex usu, siue ex ipsius celebritate famæ admiratus Fabrum Canisius, conuenire hominem, atque oculis explorare decreuit, quæ de illo auditione cognorat. Rapit Philosophicas iuniorum mētes laudabilis ardor noscendi viros præstantes. Sed nostrum Petrum haud dubiè vis agebat diuinior, & fortasse illud ipsum, quod nuper ab Arnhemiana vidua demōstrauimus editum ei, vaticinium, extimulabat, vt, cū apparuisse sacerdotū nouum quoddam genus audiret, aueret cognoscere, num is illorum de numero esset, quos sancta vates cecinisset. Vt vt sit, Moguntiam perrexit: conuenit Fabrum: admiratus tantoperè est, vt dubitaret virum ne magis, quem quæsiuerat; an Angelum Domini inuenisset. Suspiciebat diuinarum in illo rerum magnam, profundamq; scientiam: suspiciebat illustres, eminentesque virtutes, eximiam imprimis caritatem, & ardens studiū nihil nisi Christo collaborandi in animarum salutem. Obseruabat accuratè, notabatque cuncta viri facta, dictaque: & obstupescibat nullum illi verbum ex ore,

D

siue

siue in vsu communi, familiarique congressu, siue dum mensæ accumbit, seu publicè, seu priuatim abire, nisi quod Dei laudem ac pietatem sonaret: idque ea facere sanctitatis, comitatisque prudentia, vt audientibus semper multum emolumenti, nihil molestiæ vnquam, aut satietatis afferret. Hæc autem non curiosè obseruans, sed quo oculo sancti Patres meliorum considerandas virtutes docēt, totus ad imitationem rapiebatur: eaq; omnia sibi pro forma proponēs, ac regula, ad quā vitam deinceps cōponeret, ac dirigeret suam, nihil iam dubitabat, quin hoc demum Sacerdotum esset illud nouorum genus, ad quos ipse ex viduæ sanctæ prædicatione deberet adiungi. Nec verò minus Fabrum & sapientia cepit adolescentis, & bonitas. Agglutinantur continuò inter se vtriusque animi; & magister egregius pro nobilitate discantis depromens industriam, ad exactam reconditoris philosophiæ speciem præscriptis à B. Ignatio mentis exercitationibus expolire, perficereque aggreditur. Constat enim ex Ephemeride ipsa Fabri non Coloniae hæc, sed Moguntia gesta. Tum verò, vbi sancto illo in ocio vacare sibi ac Deo Canisius cœpit attentius, instar aridæ materiæ, quæ facilli-

*Exercitiis
spiritualibus
mirè immu-
tatur.*

cillimè concipit flammam, ita paulatim animo, sensibusque immutatus est, ita mentem lux cœlestis impleuit: denique, ita est nouo quodam vigore perfusus, vt & in corpus redundante diuinæ beneficentiæ copia, totus corroborari, totus in alium prorsus hominem transire sibi, ac transfigurari videretur. Itaque vix meditationibus iis perfunctus, vel, vt opinor, nondum omnino perfunctus, ipso die S. Michaëlis, qui tertium & vigesimum illi inchoabat ætatis annum, post maturam deliberationem hæc vota concepit. Primum extemplo se ad Societatis obedientiam transiturum; ac paupertatem Euangelicam, quatenus eiusdem Societatis Præsides statuerent, complexurum. Præterea ad sancta Apostolorum Petri, & Pauli peregrinaturum iimina. Postremò nisi Societate reciperetur, aliam quamcunque probatæ religionis familiam, quam illa præscriberet, initurum. Hanc formulam scripto excepit (autographum penes nos est) triplicique cruce subsignauit: tum adiecit, Modis omnibus orare se Præsides, vt commonerent sese, corriperentque, si quando segnem perspicerent: atq; ad ea præstanda seuerè compellerent. Fortè quis admiretur, quod nulla in his votis mē-

Societatem
vixit anno
1543.

tio fiat castitatis. Causam putarim, quod virginitatem iam dudum singulari, proprioque voto dedicarat.

*Fervor in im-
mandis pro-
nimis.*

*Societati
gratiam Co-
lonia consi-
liat.*

Ita institutus, & ad Societatis rudimenta receptus Coloniam ad diuina studia profsequenda remittitur. Ibi cum Ioanne, Aluaroque supradictis animo, & frequentiore vsu coniunctus, maiore quadam vi ad vtilitates publicas deriuare operam cœpit. Ad miserorum leuandas calamitates tam se impensè, profuseque dabant, vt monendi fuerint à Fabro, ardorem vt temperarent, ne præpropera occupatio maioribus bonis officeret, ad quæ studiis eo tempore limandis adornarentur. Canisius autem dum repertum à se bonum communicat, & Fabri laudes deprædicat, facilem illi viam aperuit, ac præmuniuit cum apud alios, tum maximè apud Carthusianos Patres, quorum nobile in primis Cœnobium stat Colonia. Itaque eius mox aduentu intima inuicem caritate coorta, haud temerè vsquam Societas magis studiosos, magisque liberales amicos, atque adeò patronos habuit. Communicauit & suum gaudium de inita Societate Canisius cum sociis, qui Louanij versabatur, ac nominatim cum Francisco Strada. Erat is ætate

ætate iuuenis, sed acerrimus venator animarum,
 & præco diuini verbi inter paucos salutaris. Qui
 acceptam à Petro epistolam ad Romanos Socios Francisci
Stradæ de eo
elogium.
 mittendam censuit, cum hoc non elogio magis,
 quàm oraculo. Canisius, inquit, benedictissima il-
 la, ac purissima anima literas dedit ad me, quas
 mitto in Urbem, vt agatis gratias Deo tam de sin-
 cero spiritu, tamque electo, & eximio Dei famulo,
 quem seruabat sibi Christus absconditum tan-
 quam triticum electum in magna copia pa-
 learum ad magnam laudem, & gloriam tre-
 mendæ Maiestatis suæ, & amabilis bonitatis. Non
 potuit Canisius in tanta, quam videbatur sibi re-
 perisse, felicitate veteris obliuisci Magistri sui, cui
 se debere omnia profitebatur, eumque ad inuenti
 thesauri non inuitare partem. Cæterum miro De- Eschium ad
Societatem
inuitat.
 us consilio alteri cuidam per eam occasionem a-
 periebat ad Societatem aditum. Quod quemad-
 modum gestum sit, quia ex confusa memoria pa-
 rum constanter proditur, dilucidè nobis, vereque
 ex eius ætatis commentariis prodendum est pau-
 cis. Degebat Nicolaus hoc tempore haud Loua-
 nio procul in oppido Diestemio. Igitur literas ad e-
 um Canisius dat, rogatque vt Francisci Stradæ, qui

redditurus eas literas esset, ne grauaretur audire cō-
 filia, & quas exercēdæ mentis vias idē proponeret,
 experiri. Eas literas vbi Nicolaus accepit, & Stra-
 dam vidit hominem tanto se ætate inferiorem, si-
 bi vetusto Magistro superuacaneum putauit im-
 berbis penè adolescentis subire dictata. Tum Stra-
 da, At certè, inquit, si quem nosti diuinarum re-
 rum studiosum, quicum agi de Euangelica perfe-
 ctione queat, cum mihi tuo loco vicariū assigna.
 Respondit ille esse Louanij veterem sibi amicum
 Cornelium Vishaucum peregregium Sacerdotē,
 ac Dei famulum, ad eum sese literas Stradæ ipsi da-
 turum, vti dedit. Quas vbi Strada Cornelio reddi-
 dit, continuò ex eius conspectu eripuit sese. Cor-
 nelius autem mox lectis Nicolai literis, Stradæq;
 incensus noscendi cupidine, tacito Deiparæ ad-
 monitu, quo loco sibi esset ille reperiendus co-
 gnouit: in itaque familiaritate, Societati se penitus
 consecrauit, magno cum suo, tum Louanienfium
 Sociorum bono; quos domum suam recepit. Non
 igitur ad ipsum Cornelium scripsit Canisius, neq;
 condiscipulus eius in vlllo genere siue pietatis, siue
 literarum fuit, sed dum Nicolaum suum aduocat,
 is maluit ad obedientiæ iugum vicarium mittere,
 quàm

*Illius loco Cor-
 nelius Vishau-
 cus venit,*

quàm venire: adeo vocationis religiosæ benefici-
cium singulare est.

Sub hæc Fabro iam, vt in Lusitaniam perge-
ret, digressio Colonia, Canisius quoq; trepidè No-
uomagum accitur, quod Iacobus eius Pater ^{parentum} peri-
culosè decumberet. Cōtinuò accurrit, vt quod in ^{saluas ani-}
se opis, officiiq; esset, tali tempore siue ad valetu- ^{mas diuini-}
dinem, siue ad migrationem pius filius bono Pa- ^{tus cognoscit.}
renti exhiberet. Sed, vt in ægri conspectum venit,
is, siue ex dulcissimi, amantissimi que filij optatissi-
ma præsentia lætitiæ repentinæ obrutus impetu, si-
ue alio percussus ictu fragilitatis humanæ, exem-
plo animam exhalauit. Mœstissimus inde Petrus,
non tam propterea, quod cui vitam, si posset, red-
diturus veniebat, attulisse, siue properasse mortem
videretur; quàm quod supremum illud æternita-
tis negotium, ita raptim subitoque sectum esset,
dum supplex, ac lachrymans animæ illi diuinam
misericordiam implorat, de statu eius hærens, atq;
sollicitus præsertim quod succurrebat, quã multa
hominem, quamque grauiam priuatim, ac publicè
implicuissent negotia, placuit diuinæ bonitati
consolari pium filium, ostenditq; non Iacobum
modò Patrem, sed & olim vita perfunctam Ægi-
diam

diam matrem Iustorum in pace requiescere. Et fanè Iacobo repentina magis acciderat, quàm improuisa migratio. Nam & admodum piè vixerat, & inter cetera pietatis documenta, quibus ad supremam se horam comparauerat, vestimenta sua præcipui splendoris, ac præcij sacerdotibus iusserat ad ornatum sacrorum attribui. Componēdis iam Petrus tenebatur rebus domesticis, & patrimonij etiam ex Euāgelij præscripto sua parte in vsus pauperum conferenda, cùm à Fabro, qui ex Lusitanico itinere Coloniā reuocatus erat, ad maturandū reditū inuitatur. Adfuit ille confestim, malens de pecunia quiduis, quàm de obedientia quicquam perire: nec rediit sine Apostolica præda. Quippe tres secum adolescentes adduxit, qui omnes Fabro magistro ad asceticam beati Ignatij normam exerciti, religiosi sese cœtibus addidere, nobis vnus, duo Carthusianis. Sed quam rediit Canisius ad Christi crucem, suumque Fabrum lætus, & alacer, tantum propinquis, præcipueque Nouercæ (quam de cetero nihil minus quàm Nouercam sibi ipse testatur fuisse) desiderium, ac moerorem reliquit: quem demum, in Fabrum ac erbius versi, querimoniis, & conuiciis effuderunt:
eum

*Res suas in
pauperes
confert.*

*Ob id Faber
acensatur.*

cum sibi subsidium domus Canisium; Canisio
 mentem, ac facultates eripuisse criminantes. Pu-
 blica fuit hæc querimonia ubiq; locorum, ac tem-
 porum, estque hodie, & erit semper. Tamen enim
 Christianos se mortales profitentur, tamen ubi de
 carorum, ac multò ferè magis de fortunarum di-
 stractione, atque amissione agitur, decreta Christi
 in alienis citius, quàm in suis probant. Usque adeò
 ducimur, decipimurque oculis: & æternitatis in-
 uisa facies parum mouet. Deplorauit hanc peruer-
 sitatē Faber in literis, quibus purgare se, & placare
 sceminam studuit. Testatus enim nihil in suam
 rem è facultatibus Petri auersum, Paucis curæ est,
 inquit, quonam anima Magistri Petri perueniat:
 sed id grauiter, & molestè multi ferunt, si quæ he-
 reditatio iure illi obuenerunt, alienentur. Dole-
 mus glebam à gleba disiungi, animas verò nostras
 à suo creditore Deo, cui adherescere summæ est fe-
 licitatis, abstrahi auellique non dolemus. Quanti
 verò ipsum Canisium faceret, paulò antè demon-
 strarat his verbis. Ego cùm videam honestissi-
 mum, & optimum adolescentem firmissimo spi-
 ritus, & amoris glutino mihi coniunctissimum,
 ac vnum prope mentis, ac voluntatis consensione

*Qui se, & Ca-
 nisium egre-
 gio defendit.*

E

factum

factum esse, non possum non ex animo optima quæque illi velle, & peroptare, vsque eo, vt propinquis eius, & consanguineis omnibus quiduis me debere arbitrer.

*Canisij im-
pensa prima
Societati do-
mus Coloniae
conducitur.*

Mitigatus non nihil est Nouercæ, ac propin-
quorum Canisij dolor. Nihil tamen illum clamo-
res vlli deterruere, quo minus ad Socios Coloniae
alendos facultatum partem conferret. Itaque do-
mus conducta est: vnaque simul habitare cœpe-
runt: quo tandem Faber in Lusitaniam proficisci
denuò iussus, lætior iter corripuit. Incredibili e-
nim cum ardebat studio iuuandæ Coloniae, quam-
uis videret Canisium, ac Socios (numero circiter
nouem relinquebat) alibi profectus longè maio-
res in studiis æque literarum, ac pietatis facturos,
nolebat tamen eam ciuitatem deserere. Et verò
constantiam illi, & obedientiam egregiè proba-
uerunt. Haud multo enim tempore ab Fabri dis-
cessu, dum agræ ciuitati quicquid in se opis esset,
ferre contendunt, studiosi rerum nouarum eam
cōsensionem suis conatibus parum commodam
rati, impulere senatum, alia prætexentes nomina,
vt vno domicilio vetaret coniunctos degere. Vi-
debantur cauere, ne nouum Coloniae Religioso-
rum

*Velut Sena-
tus conium-
Eos degere.*

rum Cœnobium excitaretur. Tum boni Tyrones, creditam sibi stationem ne desererent, præoptarunt triste dissidium: quamquam crebrò inuicem reuisebant, ac solabantur. Accepère & à Fabro fabri epistola consolatoria ad dispersos socios. Vallisoletto datas, nono Iulij die voluentis seculi, anno 45. his verbis. In fasciculo, quem misistis, fuit quoque epistola, quam Petrus olim noster, nunc verò iam non suus ad me scripsit. Legimus omnes, & relegimus cum maximo animorum nescio an dicam moerore, an gaudio. Quis enim non lugeat, quod vobis, qui vnum estis, istuc non licuerit in vna domo habitare? Quis non fleat, quod vos soli iudicemini indigni vnum corpus dici posse, qui vnam animam, & vnum cor habere probati estis? Ridet, & dolet spiritus meus, cùm video vos tolerari separatos, non posse autem sustineri vnitos, quasi meliores sitis diuisi, quàm in vnum collecti. Lubens dicerem his, qui vos conturbant, aut facite arborem bonam, & fructus eius bonos, aut facite eandem malam, & fructus eius itidem malos. Sed locus nō est omni veritati, vbi non est locus vnitati vestræ. Sit benedictus Deus, qui vos in vnum habitare facit etiam corpore seiunctos: cuique, vt bene speratis mecum, cura erit

ræ erit dispersiones Israëlis congregare. In hoc ego
 gaudebo videre constantiam vestram, & gaude-
 bo videns, quod Magister Lambertus istinc nulla
 ratione potuerit auelli, sed sua morte retinuerit
 quotquot in vobis Colonie erant necessarij. Rectè
 enim tenetis mentem meam in eo esse, & fuisse, vt
 nullo modo relinquamus Coloniam, id quod
 optimè coniectârunt Decanus, & facultas Theo-
 logiæ, Magistrum Petrum in aliquot futuros an-
 nos retinendum curantes. Id autem faciunt, quia
 cernunt carneis oculis vtilitatem inde prouentu-
 ram. Vtinam, atque vtinam ipsi quoque cerne-
 rent mentalibus oculis longè magis necessarium,
 & magis vtile, quod plures eiusdem animi, & spi-
 ritus, cuius est Magister Petrus, istic concreverent,
 & in vnum corpus coalescerent. Ego iam pridem
 posthabui studia vestra vtilitati multarum ani-
 marum, sciens multò melius proficere posse in a-
 liis Vniuersitatibus, quam Colonie vnumquem-
 que vestrum. Sed illa fuit virtus nimij amoris mei
 erga Coloniam, vt vos periculis exponerem, &
 malletm istic vos indoctos, quam alibi doctissi-
 mos. Vtinam verò hic zelus meus sit secundum
 prudentiam illius, qui filium suum vnigenitum
 dedit

*Fabri erga
 Coloniam in-
 signe studi-
 um.*

dedit in manus peccatorum. Dominus Alvarus nouit hunc nimis fortem amorem meum, idq; vt ipse aliquando putare videtur, suo magno incommodo. Sed vt iam dixi sic stat sententia animi mei, quod libentius sum auditurus vnumquemq; vestrum, loquor maximè de Magistro Petro, & de Domino Alvaro, mortuum esse, & cum Magistro Lamberto sepultum, quam alibi bene habere. Hactenus Faber.

Et sanè deterrima, si vnquam, Coloniae erant tempora, cum Antistes ipse Hermannus V Veda, qui clauum tenebat diuinarum humanarumque rerum, post longam fluctuationem, tandem errorum salo demersus, totam illam secum inclytam nauim in profundum raptatum ibat. Sed breui & fallacia patefacta aduersariorum, & illustrata sociorum virtute permitti sunt iterum eadem domo coniungi. Metuerant Academici, ne Patres Canisium auocarent, eoque vt Faber modò significabat, literis ad B. Ignatium, & ad P. Nicolaum Bobadillam, qui haud Colonia procul aberat, primo vere anni eius datis, institerant, ne per aliquot annos abduceretur. Sua interesse memorantes corpus Theologorum talibus exornare membris; proque experimento, quod suæ ille, & doctrinæ

*Academici
pro Canisio
retinendo
certant.*

tis non semel ediderat, moram fore cum Academia, tum ciuitati salutarem. Ad hæc honorificum opinor sibi ducebant tantum virum, quantum euasurum videbant, inde totum extitisse, nihilque vlli præterea Academiae debere. Voti compotes ex parte facti sunt, mansitque Coloniae Canisius ad exitum vsque insequentis anni, paulò plus biennium à Fabri discessu. Hoc tempore diuinæ scientiæ orbe confecto, consecratusque Sacerdos in ipsa vrbe Coloniae, sacras primitias in Cœnobio, cui Nazareth nomen, obtulit. Eodem tempore idem ad populum dicere, idem in Academia alteram ex epistolis B. Pauli ad Timoth. in Collegio verò Mōtano sacra Euangelia explanare. Sub hæc Cyrilli Alexandrini duobus Tom. Opera, & Magni Leonis in vnū collecta corpus recognita abs se, vt prompta essent contra Hæreticos arma, vulgavit. Alteramque Cyrilli partem Sebastiano Archiepiscopo Moguntino, alteram Theologiæ studiosis nuncupavit. Opera verò Magni Leonis Ioanni Lippiensi Episcopo Cirenēsi Suffraganeo, & Ecclesiastæ primario Coloniensi, à quo crediderim ipsum sacris ordinibus initiatum, eoque illius se clericum in epistola nuncupatoria nominare. Cæterum quia
epi-

Pit' Sacerdos.

*Concionatur
& literas di-
uinæ expla-
nat.*

*Edidit Cyrilli A-
lexandrini
opera.*

Et S. Leonis.

epistola illa inscribitur data Coloniae quarto idus
 Septembris anno salutis humanæ 1547. animad-
 uertendum est, vel erratum in anno, cum esset sex-
 to scribendum, vel diem adscriptum, non quo ab
 autore condita, sed à Typographis edita est: qui &
 ad nouitatis gratiam diutius retinendam, non ra-
 rò tempus in titulis editionum anticipant. Nam
 anni quadragesimi septimi autumno Romæ iam
 Canisius erat, vti mox referemus. Quia verò latius
 in dies eius nomen inclarescebat, totque se ille da-
 bat in opera pietatis ampla, atq; magnifica, Patri-
 bus curæ fuit prouidere, ne quid humanæ glorio-
 læ (vt est illa maximi cuiusque boni callida insidi-
 atrix, ac blanda pernicies) in ea sese decora furtim
 insinuaret. Eoque Claudius Iaius nominatim ad
 eum VVormatia egregia monita scripsit, admo-
 nens, vt ingenij omnes, & linguæ, ac styli labores
 in Deum sincerè vnum referret, neu se docēdi mu-
 nere, dicendique, & scribendi vsque eo premi sine-
 ret, vt inde priuatæ studia pietatis obruerentur, &
 otium precandi, contemplandique deesset offici-
 is: Verùm S. Thomæ Aquinatis exemplo actionis
 inter se, & contēplationis studia temperaret. Quæ
 monita studium declarant potius, & sollicitudinē

*Monita ad
 eum Claudij
 Iaij.*

Patrum

Patrum, ad perfectum expoliendi alumni, quam et necessaria forent, ad optimum sua sponte enixè, rectaq; tendenti. Obtulere tamen hanc ei opportunitatem, vt quod vltro faciebat, impensius curaret admonitus: atque gradum sapientiæ, & felicitatis vtrumque consequeretur: tum per se videns quæ oporteret, tum rectè monentibus parens.

*Legatio prima
Canisij
Leodium.*

At religio Catholica cùm laberetur Coloniae quotidie in deterius Hermanni vitio, domiq; inde esset exitium, vnde subsidium expectari debuerat, ad proxima conuersi auxilia Clerus, & Academia consilio, consensuque communi ad Leodiensem Antistitem, & Clerum, qui vnus est Coloniensi Archiepiscopo subiectorum, rebus præcipitantibus Canisium opem oratum legant. In eomunere dum moræ aliquantum trahit Leodij, quia laboriosorum hominum caritatem procuratio ferè vna nequaquam implet, & inuitabāt eum feriæ Domini natalitiæ, tum Canonici Leodienses, dicere instituit ad populum ea omnium approbatione, suaque tolerantia, vt sæpe die eodem binas conciones haberet. Legatione perfunctus, Coloniãque ineunte septimo & quadragesimo eius seculi

seculi anno reuersus, quoniam gesto in munere prudentiam, industriamque probarat; iterum eadem super causa ad Cæsarem Carolum V. legatur. Hæc quoque legatio è sententia cessit, & quidquid petierat, impetrauit: vnde factum præcipue, vt subinde deiectus è gregis custodia lupus Hermānus, locum cederet vero Pastori Adolfo Schauemburgio. Verum eo minus læta Coloniensibus cecidit, quod ipsum amisere Canisium. Dū enim ad Cæsarem adit, cum Cardinali Augustano Othone Truchsesio Vormatiæ, Vlmæque congressus, is vehementer delectatus sapientia iuuenis, cum & Patres maturum iam euocare eum putarēt, ad Concilium, quod eo ipso tempore Tridenti habebatur, Theologum Claudio Iaiō socium misit. Ita, quanquam ægrè ferentibus cunctis bonis, Colonia profus discessit; socios optimè animatos, comparatisque etiam ab se ad multos menses vitæ subsidii affatim instructos relinquens. Tridēti haud diu fuerat, cum translatum Concilium est Bononiam Martij mensis extremo. Tū verò, quia translatio illa minimè probabatur Imperatori, metu eius offensæ Cardinalis Otho aliquandiu hæsit, num Iaiū, & Canisium eo mitteret nomine suo.

An. 1547.
Secunda ad
Carolum V.

Tertia ad
Concilium
primo Tri-
dentum.

F

Sed

Deinde Bo-
noniam.

Romā venit.

Sed tandem, quia Ignatius omnino iusserat Tri-
dento proficisci, Cardinali quoque assentiente,
discessere ambo tertio die Paschæ: Patauique ali-
quot dierū mora ducta, Bononiam tandem con-
cessere. Hic Canisius & inter Theologos senten-
tiam dixit: & quia Cardinales Concilij præfides
quæcunque Tridenti, ac Bononiæ tractata de Sa-
cramentis erant, iusserant Lainium, ac Salmero-
nem colligere, disputationesque inde pulcherri-
mas in ordinem, ac viam ipsi redegerant, idem iis
disputationibus stylo politiore complectendis,
exscribendisque (nam & characteribus scribebat
cum quadam dignitate clarissimis) plerumque
temporis impendebat magno sanè labore, sed nō
minore voluptate, studioque obtemperandi, ac
famulandi iis, quos tanto, quam se vtiliores pub-
licè existimabat. Cū deinde Concilium non
procederet, cum Lainio Ignatij iussu Florentiam,
inclinato Iunio; inde Romam, vbi primum fra-
cta ætas permisit accessum, venit.

Haud difficile cogitatu est, quanta exultan-
tis animi pietate Parentem Societatis Ignatium
conspexerit, ad eius sese prouoluerit pedes, tum
paternum amplexum exceperit: qua deinde sub-
missio-

missione animi, & hilaritate totam illam sanctā domū complexus fit. Nec profectò minore ipse, dudum fama notus, exoptatusque, caritate, ac benignitate susceptus est. Nihilo tamen minus beatus Pater (id, quod cum aliis quoque, qui recepti in Prouinciis veniebant in Urbem, moris habebat) de integro interrogari iussit, ac singillatim explorari, num quibus ab ineunda Societate arceretur impedimentis; quamque ad eam animi præparationem afferret. Cumque percunctationibus cumulatè satisfecisset, Decimo Kalendas Octobris anno salutis humanæ Millesimo quingentesimo quadagesimo septimo post viginti circiter dies separatim in ædibus primæ probationis exactos, ad omnia paratissimus imperia, idq; acturus, eo Societatis loco, & gradu, quem Præsides decreuissent, futurus, ad communitatem vite recipitur. Hic verò acrem animum, cupidumque summi profectus haud domestica solum inflammabant exempla, sed sanctorum Christi Athletarum, quæ passim sancta Vrbs offerebat, vetera monumenta & trophæa inclyta incitabant. Ceterum paulò plus quinque mensibus in florentissima illa, beataq; schola virtutis licuit exerceri.

1543.
singularis
Canisij obe-
dientia.

Anni insequentis Martio mense, cum in Siciliam prima societatis Colonia mitteretur ad Mamer-
tinos, inter alios egregios viros Petrum quoque
Canisium placuit Ignatio proficisci artē Rhetor-
icam professurū. Sed iuuat ex ipsius autographo
posteritati prodere, quam perfecta obsequij lau-
de vir, qui poterat vbicumque voluntas ferret, in-
ter hominum plausus, honoresque versari, profe-
ctionem illam susceperit. Exploraturus per eam
occasionem Ignatius alumnorum suorum obe-
dientiam, dum delectum parat, certa proposue-
rat capita, & quædam in iis, si insipientem homi-
num sapientiam spectes, absurda: cunctis dome-
sticis viritim scripto edere iussis, quem quisq; ad
ea gereret animum. Ad quæ Canisius ad literam
ita respondit. Habita mecum qualicumque deli-
beratione super iis, quæ Reuer. in Christo Pater
meus, & Præpositus M. Ignatius breui proposuit,
Primum, adiuuante Domino, in vtramuis par-
tem æquè per omnia moueri me sentio siue do-
mi hic manere perpetuo iusserit, siue in Siciliam,
Indiam, aut quòuis alio transmiserit. Tum si in
Siciliam abeundum sit, simpliciter mihi gratissi-
mum fore profiteor quale quale iniungatur ob-
eundum

eundum illic officium, ministerium uē, etiam
Coqui, Hortulani, Oſtarij, auditoris, & in quavis
disciplina, licet mihi ignota, professoris. Atque ab
hoc ipso die, qui est quintus Februarij sanctè vo-
ueo, sine omni respectu me curaturum nihil in
posterum, quod quidem ad habitationis, mis-
sionis, similisque commoditatis meæ modum
vllum facere posse vnquam videbitur, relicta
semel, ac semper eiuscemodi cura, omnique soli-
citudine Patri meo in Christo Reuer. Præposito.
Cui sanè tam quoad animi, quam corporis gu-
bernationem, & intellectum ipsum, & volunta-
tem meam per omnia plene subiicio, humiliter
offero, fidenterque commendo in Iesu Christo
Domino nostro. 1548. Mea manu scripsi Petrus
Canisius Neomagensis.

Fuit Syngrapha hæc Canisij non magis præ-
sentis index, & pignus voluntatis, quàm obedi-
entiæ in totam deinceps vitam perpetua norma.
Vbi decet animaduerti, quam se totum, ac peni-
tus Holocaustum fecerit, quantamque sibi vltro
necessitatem imposuerit, cum priuatim illo fi-
dem obstrinxit voto, nihil curaturum vnquam,
quod ad habitationis, missionis, similisque com-

modi tatis suę modum vllum attineret. Latissimè enim patet hæc sponsio: sique religiosè, vt semper ille præstitit, obseruetur, nihil homini prope integrum, liberumque relinquit: nec facile quisquā nisi obedientiæ absolutissimæ studiosus intellexerit, quanta in exercitatione tali virtutis præstantia sita sit: quam frequens, & animosum, & magnificum sacrificium. Sub ea destinatos Siciliae socios, antequam Roma discederent, voluit beatus Pater ad Pontificem summum vniuersos adire, ab eo faustam itineri, ac coeptis precationem accepturos. Et quanquam aderant viri graues, & eloquentes alij, tamen Canisio affandi Pontificis partes imposuit: qui latinam orationem minimè prolixam, sed admodum piam, temporique accommodatam habuit. Peruectus Messanam, veterem obtinuit morem industriæ, atque sedulitatis suæ: vt nequaquam simplici labore, munereq; vno contineretur; sed quicquid in rem animarū caritas, obedientiæue offerret, cupide, ac solerter arriperet. Non itaque dicendi præcepta duntaxat tradebat summa in gymnasio cura, & præclaris identidem orationibus declamabat latinè ad nobilem, doctamq; coronā, sed etiam sacris diebus

verba

*Destinatus in
Siciliam pro
sociis Ponti-
ficem allo-
quitur.*

*Messane do-
cet Rhetor-
ricam.
Et conciona-
tur Italicè.*

verba faciebat ad populum. Quippe, qua erat celeritate ingenij, & caritate salutis alienæ, Italicam linguam breui tempore ita perceperat, nō solum vt commode, sed vt eloquenter posset ad concionem differere. Et quoniam semper habuit in more absentibus quoque prodesse per literas, quæ omnes à iuvene licet conditæ, sanctam quandam Patrum priscorum antiquitatem, & grauitatem spirabant, ad socios aliquot, qui Colonia recens in Urbem venerant, multa religiosissimè, atque hæc inter cetera scripsit, beneficium in primis cōmendans, quod eis in Romanam domum veniendi potestas fuisset. Quid enim est? inquit, quid valet obsecro, veros, & exercitatos in Christo Patres nancisci, à quorum sententia tutissime totus pendeas, malique nihil omnino expectes, sed ea solum, si velis, quotidie accipias, quæ nullis mundi præfidiis, & ne maximo quidem literarum studio, tibi aliquando pares? In hac Schola diues abunde paupertas discitur: libera verè obedientia percipitur; gloriosa præcipue humilitas, & nobilissimus Iesu crucifixi amor solide comparantur. Ego vero, cum pulcherrimam illam philosophandi rationem, quæ istic nemini deest, occasionem

*Quales eius
epistolæ essent
etiam Iuue-
nis.*

*Religiosa vo-
catio com-
mendatur.*

que

que animo mecum reputo, quid Romæ habuerim, quid reliquerim video. Sed damnate segnem hunc animum ipsa mihi conscientia, doleo certe parum temporis, minus verò curæ, & studij rebus illis præclarissimis à me datum esse. Quod fortasse cum non sine summo dedecore dicatur, præteriri à me nunc poterat, nisi meo exemplo vestris etiam commodis prospectum iri desiderarem. Quare non in vacuum quæso gratiam hanc Dei amplissimam accipite, sed præsentem bonitatis diuinæ munere sic vtendum censete, vt sitis & ipsi vobis omni ex parte superiores, & in dies singulos conformiores Christo. Non quod meis exhortationibus ad pietatis vestræ cursum opus sit, quin potius stimulis vestris tarditas mea locum, adiutumque præbet; sed pro mea apud vos libertate solita id dixerim Fratres. Benedictus interim Pater ille misericordiarum, qui terram veluti promissionis alteram vobis exhibiturus, Pharaonem submersit cum suis Ægyptiacis curribus: atque in plenam vt libertatem vos assereret sibi, per calcatas mundi illecebras huc denique: vinculis expeditos omnibus prouexit. Agite verò fratres mei (hoc enim nomine si ante hac vnquam, nunc mihi

mihī maximè vtendum puto) fidentibus quæso animis aggrediamur ea subire omnia, quæ sanctæ obedientiæ iugum adfert. Sed leue illud, non minus, ac suaue iugum, si vel paulum animos affuefecerimus. De me quod peculiariter scribam operæ pretium nō est. Rationem suscepti in Siciliam itineris haud dubiè cognouistis. Qui spiritalibus istis rebus operam dare amplius eram indignus, ad studia, sed certè insipida reuocatus sum: nisi quod sapidum esse dicimus quicquid suum ab obedientia condimentum capit. Rhetoricam profiteri iussus (à qua tamen facultate alienus sum) in instituendis bonis adolescētibus operam meam colloco: facturus etiam spero, duce Christo, aliud quiduis, quod vel obedientia præscriberet, vel mea imbecillitas ferret. Mirum quantum hoc loco fructus per nostros Christo sit collectus, & breui quidem tempore: maiora his accessura speramus. Qua in re vestras etiam nobis preces impertiatis. Tales aliæ ad alios amicorum, aut domesticorum literæ Canisij erant. Nihil habebant leue, nullas officiorum vulgarium nugas: seria omnia, grauiā, pietatem, ædificātia, linguam denique religiosam, ac sanctam.

G

Inter

*Destinatur
in Bauariam*

Inter hæc Bauariæ Dux, Dux Guilielmus studio ardens religionis tuendæ, expertus olim sapientiam, & industriam Claudij Iaii, tres à Pontifice Maximo Theologos, qui in Academia Ingolstadiana docerent, ipsumque nominatim Iaium impetrauit. Ei socios adiunxit Ignatius Alfonsum Salmeronem, atque Canisium. Eo enim tempore, quo societas in maxima paucitate operarum certatim per omnes prouincias accersebatur, atq; propagabatur, haud quaquam magnis viris diutina mora vno, eodemq; loco concedebatur: sed, vt prima posuerant alicubi fundamenta, ad ponenda alibi traducebantur. Ergo Canisius paulò plus anno Messanæ exacto in Bauariam mittendus Romam accitur. Reliquit nobile sui pignus in eo Collegio non solum illustria virtutum exempla toti posteritati imitanda, sed etiam sacra duo crania Virginum, Martyrumque de beatâ Ursulæ comitatu. Ea Colonæ sanctimoniales, quibus ab Capitolio, quod incolunt, Capitolinæ est nomen, ipsi donarant, dum apud eas conciones haberet: inde transmissa Romam B. Ignatius Collegio Mamertino assignauit: quo cuncta Ciuitas magnifico apparatu, celebrique pompa acceptas

1549.

ceptas inuexit. Romam ut venit, solennia quatuor Professorum societatis Vota pridie Natalis Deiparæ septimo die Septembris ex B. Ignatij sententia concepit. Eiusdem mox imperio unà cum Iaiò, ac Salmerone ex itinere suscepit Bononiæ Doctorum insignia die B. Francisco solenni nono seculi eius, & quadagesimo anno.

*Inter Profes-
sos Societatis
adscriptur.
Bononiæ Do-
ctor creatur.*

Inde tres pariter in Germaniam progressi cum peruenissent Dilingam, ab Cardinali Augustano summa caritate excepti, ægrè tenuerunt, ne sibi Canisium auferret ad Collegij præfecturam, quod Dilingæ, nihil dum de tradendo eo Societati cogitans, inchoarat. Magno posthæc honore à Duce ipso Monachij, deinde Ingolstadij ab Episcopo Eistettensi Mauricio, qui Academiæ Cancellarius erat, excipiuntur. Nam ipsemet Episcopus, Doctoresque omnes, atque Magistri ad eos consalutandos honorificè in domicilium processere: habitaque ab eorum uno plena gratulationis oratio est. Cui ex tempore, & eleganter communi sociorum nomine respondit Canisius. Idem continuo, & Salmeron aggressi docere (nam Iaius ad noui anni referuatus initia) Orationum prolusiones habuerunt eiusmodi, ut doctissimi quique

*Ingolstadij
Theologiam
docet.*

prælo vulgandas contenderēt. Diui Pauli Epistolas. Salmeron, Canisius collectas, digestasque à Petro Lombardo (quem Magistrum vocant) Theologicas sententias explanabat. Denique ita probata est religiosa Doctorum Sapientia, vt perhonorificum de iis iudicium suum edito typis codicillo Academia publicarit, professa singularem eorum scientiam, exercitationem in omnibus disciplinis: ac postremo sanctimoniam vitæ non solum expectationi omnium, eique maximè respondere, sed etiam longe præire. Spectaculo erat sedulitas in docendo. Tractabant enim id muneris, non vt mercenariæ perfunctionem operæ, sed vt obsequium impensum Deo. Idque ipsum ceteri mirabantur, nullo eos stipendio capi, sed plane gratuitis famulari laboribus. Ad hæc, cum vita omnis omnium virtutum clara luminibus, tum eo maximè loci conspicua, in victu frugalitas hominum animos capiebat. Illud verò, vt plane rarum, ac nouum admiratione dignum rebantur, cum in assignato eis templo videbant diuinam Eucharistiam vna simul nouem, decem uè è iuuentute suscipere. Tanta diuinissimi muneris per id tempus erat obliuio, vt tam exigua manus pro
mira-

*Inducit Sa-
cramento-
rum usum.*

miraculo esset. Eam Canisius pusillam manum
 conflat. Et sanè ad eum pertinet rerum Ingol-
 stadij subinde gestarum pars maxima, in quem
 pene solum tota laborū moles recidit. Nam bre-
 uis Salmeron, deinde & Iaius auocati: quorum in
 locum submissi Nicolaus Gaudanus cum alio
 Theologo, qui etiam breui abductus est: cumque
 ageretur de Gaudano quoque valetudinis causa
 amouēdo, ac solus relinqueretur Canisius, is eam
 solitudinem, tametsi, pro eo quantum amabat
 sociorum consortionem, dulcemq; conuictum,
 perægre ferebat; tamen more suo cetera omnia
 suppleri, compensariq; gaudia putabat obedi-
 di virtute. Itaq; se contentum fore profitebatur,
 atque ad eò consolatione plenissimum, quamuis
 propter sua peccata solus victurus esset in ea steri-
 li (talis tum vitio temporum videbatur) ac spi-
 nosa terra: quod ex quocunque loco, in quo vel-
 let Præpositus in hac breui peregrinatione viuere
 eum, ac mori, factura esset sancta obedientia Pa-
 radisum. Nihil igitur mirum, si tam coniunctus
 per suos Præsides cum Præpotente Domino ad-
 minister, inde vires ducens, & aptè motum exci-
 piens, tanto successu quicquid aggrediretur, effe-
 ctum daret.

*In obedientia
 habet omnia.*

G 3

Ergo

*Multiplicis
industria
pietatem
excolit.*

Ergo docere exorsus, ut qui non suæ venabatur incrementa celebritatis, sed id modò agebat, ut auditoribus Christum per doctrinam infereret, multa ad eam rem adiumenta excogitavit. Principio præter ordinarias in Theologia scholas, quotidie priuatas alias instituit domesticos intra parietes; ut ex occasione commodius, ac familiarius auditores in pietate institueret; & ad frequentem exomologeseos, ac synaxeos usum alliceret. Deinde ad publicos, priuatosq; scholæ labores, latinas homilias adiecit diebus sacris ad studiosam literarum iuuentutem. Quin etiam paulò post morem, qui vigebat Coloniae introduxit, ut ipsimet iuuenes de virtute quapiam declamarent. Quæ exercitatio & ipsis dicentibus instillaret sensim eiusdem virtutis amorem, & Canisio locum præberet opportuna iis monita suggerendi. Super hæc, quoniam vera caritas nihil non, Deo nixa, confidit, & experitur, in Magno ieiunio germanice quoque cœpit ad populum verba facere. Nec postea conciones has, quâdiu Ingolstadij mansit, vlllo vnquam tempore intermisit. Ad eas verò tanti fiebant concursus, ut in templum fuerint multo capacius transferenda:

*Germanice
simul con-
cionatur.*

dæ: & tamen ne illud quidem caperet vniuersos:
 sed multi conferti pre foribus, & ad fenestras au-
 dirent. Quanto vero salutare magis, quam plau-
 sibilis tractatus essent, vel præsentis argumento
 patebat. Cum enim sacrificium Missæ (ô tempo-
 ra) non leuem in contemptum venisset, soleretq;
 multitudo oscitanter admodum, irreligioseque
 interesse, & magnam partem vix recitato Euan-
 gelio, aut sanctissimo Christi corpore, sanguine-
 que ad adorandum sublato dilabi; quo die con-
 cionem habuerat Canisius, summa omnes pati-
 entia, ac pietate ad finem vsque perstabant. Inua-
 serat precandi Numinis negligentia tanta, vt pro-
 pe mortales puderet conspici in ædibus sacris o-
 rantes. Hoc vt vitium tolleret, primum excogita-
 uit vt adolescentes, quorum quasi sodalitatem
 conflauerat, communiter Cælites per Litanias
 inuocarent, & alias preces exequerentur. Deinde
 pro concione ipsemet adhortari populum insti-
 tuit ad saluberrimum illum, Deoque gratissimū
 cultum: monitisque omnibus, vt vnà secum con-
 iungerent preces, simul ac finem dicendi fecerat,
 flectebat piè genua, & concepta in verba præibat:
 populusque vniuersus item flexis genibus subse-
 que-

*Precum mo-
 rem inducit.*

quebatur. Preces autem de industria lectæ, quæ tempori conuenirent, pro summo Pontifice, pro Imperatore, & ad auertendas præsentis calamitates peragebantur. Nec modo per se ipse salutare hoc inuentum publicauit, sed apud omnes Concionatores obtinuit, vt idem ex certa illa precum formula obirent.

*Obrectato-
rem caritate
vincit.*

Nimirum osorem bonorum Satanam virebat successus hic pietatis. Ergo breui post tempore ipsorum Cõcionatorum è numero quendam exciuit, qui moras conaretur obiicere obrectans fidei Euangelistæ, & criminãs palam, quod præter morem, nec loco solenni ad euangelizandum prodiret. Ceterum haud quicquam clarius illustrauit, siue ciuium aduersus Canisium, siue ipsius erga aduersarios caritatem. Totius Academiae vniuersi Professores in vnum collecti obrectatorem aggrediuntur: meritoq; conuicio acriter increpito grauem proponunt multam, si quicquã post hæc mutiret. Continuo adfuere ab Episcopo literæ, quam asperæ ad illum, tam honorificæ, blandæque & studiosæ ad Canisium, ne ab suscepto opere vlla satanæ mora retardari se pateretur. E multitudinem verò non defuerunt, qui obrectatoris

toris adoriri domum molirentur, & tãquam importuni calumniatoris inuadere. E contrario Canisius non suam, sed aduersarij vicem dolens, excusare hominis factum, benigneq; interpretari, sincero mulcere studio indignantium iras. Denique tantum adnissus est, vt eum ab multitudine irata defenderet. Fuerunt hi carbones ex igne, quẽ Christus è Cœlo delatum, accendi, propagarique cupiebat in terris: qui Criminatoris illius in caput congesti frigidũ cor incenderunt. Agnouit pium erga se religiosæ lenitatis officium; multoq; quã antea vnquam cum Canisio se & voluntate & familiari quoque vsu coniunxit.

Is autem non in ea modò, quæ diximus, publicè, sed priuatim omni ope in communes omnium, ac singulorum se se diuidebat vtilitates. Idem carcere vinctis consolationem, & opem afferre, idem solatia ægrotis præbere animorum, & corporum, idem reconciliandis inter se dissidentibus operam impertire, vt nihil tale Ingolstadij aliquãdo extitisse quisquam recordaretur. Quin etiam, quoniam pastorum populi summa erat inopia, prouide stipem luculentam collegit, unde studiosi literarum pauperes,

H possent,

*Omnia pro
Religione
molitur.*

possent, leuarentur. Quanquam deplorabat eo redactam rem, vt ne propositis quidem præmijs ac stipendijs ad sacra Theologiæ studia compelli iuuentus posset. Vsq̄ue adeò diuina viluerant.

*Academiæ
fit Rector.*

*Optimeque
munus gerit.*

Ecce autem tot laboribus presso nouus labor accedit, Rector ipsius Academiæ creatur. Per inuitus suscepit id muneris, tum quia indignum se, imparemq; censebat, tum quia verebatur ne non satis cum societatis disciplina congrueret. Sic tamē administrauit; vt multa esset materia laudes, gratiasque agendi bonorum autori, ac fonti Deo. Fatebātur vulgo palam studiosos in eo magistratu egisse multo, quàm soliti essent, modestius. Communis fuit trāquillitas etiam tum, cum tumultuandi impune, debacchandique licentiam dare videtur inueterata consuetudo ferijs ante magnum ieiunium. Notandos, qui extabāt, Hæreticorum libros curauit: ne venderētur edixit: ne in posterum inferrentur cauit; qui quidem Grammaticis etiam, Rhetoricisque, & Dialecticis monumentis præsentia venena insperferant. Quæ altis fixæ radicibus vitiosæ consuetudines placide, subitoque obliterari nequibant, eas collegit omnes in commentarium, misitq; ad ipsa totius
Acade-

Academiae capita, quorum propriae erant partes communi scholae utilitati, emendationique providere. Valuit ea res & ad leuandam Rectoris apud Scholasticos inuidiam, qui nec facile tot morborum ab eo recepturi medicinam videbantur, & ad liberandam periculo eiusdem conscientiam, si quid minus impetrabile casto tentaret strepitu. Adenique adiuncta illa vigilantiae verecundia pergrata iis accidit, quorum authoritati officioque sananda vulnera commissa sunt. Eo quoque summa Canisij prudentia, pietasque se protulit. Cum haud deessent bonis Parentibus filij mali (quos utinam Academiae, atque gymnasia nullos haberent) ipse Parentes, tametsi procul disiunctos per literas admonuit; mature ut sibi, liberisque consulerent: coercerent aetatis illius, & indolis petulantiam: viam exquirerent, ut quibus vitam dedissent, iis meliorem traderent recte, honesteque viuendi rationem. Quae res & filiis profuit, & conciliauit parentes. Iam quia puniendi erant nonnulli, vel ob noxae magnitudinem, vel in aliorum exemplum, vel ob retinendam veterem disciplinam; alij quod insanabiles, ac desperati viderentur, in exilium acti; alij grauius reprehensi, neque sermonibus

bus tantum, sed etiam carcere castigati, quod melius curari non posse existimarētur; alij chirographum dare iussi, & sistere fideiussores, qui vitam ipsos serio correcturos sponderent. In condonanda noxa conditiones præscriptæ certæ: nonnullis quidem vt in dies aliquot, aliis vt in hebdomadâ, & amplius abstinerent prorsus à vino, cuius vsu fuissent abusi: quibusdam vt nulla gestarent arma, aliis vt ad certam horam vesperi essent domi, non egressuri ante lucem: præterea vt redirent singulis mensibus ad Rectorem, probatumque afferrent testimonium de vitæ suæ institutione. Breuiter, non caritatis modò, sed etiam iustitiæ exercendæ locus multiplex datus est, admirante Canisio, quo pacto fieret, vt nō diuersæ tantum, sed etiam contrariæ simul res in vna hac societate administrarentur: dum alij captiuos redimerent, ipse mitteret in carcerem: alij demulcerēt iratos, reconciliarēt offensos, ipse plecteret, obiurgaret, ac terreret, & castigaret improbos. Ita nimirum nō secus, ac periti Medici ad omnium se languores remedijs hic mitibus, illic asperis serui Dei accommodabant, omnibus facti omnia, multos vt lucrifacerent Christo. Vbi perfunctus est munere, reddent-

reddenda fuit accepti & dati ratio: nec minorem ^{stipendium} ^{repudiat.} ea re integritatis, & abſtinentiæ, quam in cetera administratione caritatis laudem ac prudētiam tulit. Numerarunt ei pecuniam, quam pro more ſoluunt Rectori: ſed conſtanter negauit accepturum ſequiquam. Neque enim morem ſocietati eſſe præmiorum id genus ſperare, aut recipere ex laboribus, ac muneribus ſuis. Conuerterent ipſi, ſi uellent, eam mercedem in alios pietatis uſus. Abunde ſibi eſſe, quod in diem ſuppetat uitæ neceſſitati. Viſi ſunt per ægre perſuaderi: ſed haud dubiè probarunt exemplum.

Maius inde certamen excepit. Adeo enim probata Viri opera in Rectoratu: cum Cancellarij Vicarius deceſſiſſet, exarſerunt omnium ſtudia, ut Caniſius idem ſufficeretur, & ipſemet Albertus Bauariæ Dux, qui Guilielmo parenti uita perfuncto ſucceſſerat, ea de re quam potuit graues, & accuratas ad B. Ignatium literas dedit. Eſt autem Procancellarij munus eo loco ſatis amplum. Nam, quia Cancellarius Ingolſtadianæ Academiae idem eſt, qui Eiſtettensis Epicoſopus, cuius Dioceſi Ingolſtadiana quoque Ciuitas contributa eſt; & alia paſtoralis curæ negotia cum diſtinent, cuncta

Academiae officia in Procancellarium recidunt. Ergo in magno is honore habetur, & praeter stipendia certa, Eistetti Canonicatum habet. Quae omnia quo magis ampla, ac quaestiuosa, hoc magis paupertatis, humilitatisque tenax Canisius refugit: eò etiam, quod procuratio illa in omnem vitam perpetua solet esse. Easdem ob causas Ignatius quoque disertè reiecit, id solum Duci largitus, ut (si qui fortè casus vrgeret) ad tres, quatuorue menses, citra honorum insignia, & stipendia, Canisius eas partes suppleret.

*Expetitur
multas in
oras.*

Dum autem tantum Ingolstadiani certant, ut eum virum Ciuitati alligent, Academiaeque suae, certabāt permulti ut ad sese, vel ad breue tempus elicerent. Inuitabatur à Praesulibus magnis in vicinas oras, maximeque in Saxoniam à Iulio Pflugio Episcopo Numburgensi ad miseras subleuandas gentes verbo Dei, & consilio ipsos Praesules dirigendos. Canonici quoque Argentoratenses ad sese summis precibus aduocabant, cum essent nuper ab Imperatore Carolo restituti suum in locū, vnde Lutherani per summā iniuriam, & impietate eiecerant. Cumque sui iuris negasset se esse Canisius, illi & ad Ignatium Romam, & ad Cardina-
lem

lem Massæum Germaniæ Patronum, & ad ipsum Pontificem de ea re perscribere. Quin etiam Episcopi tum Frisingensis, tum Eistettensis suo illum loco ad Concilium mittere, vel deducere conabatur: sed omnibus Ducis ipsius Bauari studium, auctoritasque præpolluit, qui commoueri loco non fuit, ac B. Ignatius haud illibenter concessit; quod perpetuum societati Collegium (vbi Dux Guilielmus instituerat) excitaturum se Albertus propediem demonstrabat. Neque tamen diutinus illius victoriæ fructus Ingolstadio fuit. Quippe vbi Collegij res in longum trahitur, cum annus iã seculi alter & quinquagesimus obrepisset, & Viennæ Ferdinãdus Romanorum Rex, qui postea Imperator fuit, Collegium inchoasset, & omnium disciplinarum præceptores expeteret, nec tanta præsto esset copia societati, B. Ignatius existimans nascenti Collegio succurrendũ, mollissimã viam excogitavit, per quam Ingolstadio Canisium, & Gaudanum, qui cum eo versabatur, Viennam traduceret. Ferdinando suggestit, vt ipsemet ab Genero (namque Ferdinandi filiam habebat Albertus in matrimonio) par illud Theologorum; quasi commodato postularet, donec Colle-

1552.

*Viennam
mittitur.*

Collegij Ingolstadiani adesset maturitas. Rex à Pontifice postulauit: eiusq; mandato Ignatius Patres admonuit, vt intra decimum diem, q̄ literas accepissent, iter Viennam ingrederentur, perque alias literas satis Alberto fecit. Et is quidem dolenter eam profectionem tulit; modisque omnibus, imo precibus egit, parumper vt Patres subsisterent, dum focero ipse suo Academiae illius, totiusq; Bauariae aperiret statum: sed apud parendi cupidos Religiosos, quos & praescripta urgebat dies (neq; enim ludificari imperia per interpretationes volebant) dum nihil promouet, id consilij demum cepit, vt misso Romam secretario, reuocandos eos curaret. Discessuris autem Patribus quicquid ex usu erat, & luculentum viaticum dedit: quae magis recepta sunt, ne benignitas tanta nouo quasi vulnere contristaretur, quam requireret indigentia: cum de suis aulicum Ferdinandus misisset, à quo Viennam cum omni humanitate perducerentur. Ergo pridie Kal. Martias, qui dies Dominicus erat, pro concione Canisius populum discessurus vltimum salutauit. Ad quam vocem magna in omnibus excita animorū commotio, multumq; lacrymarum effusum est. Par fuit

fuit Academiae totius, atque Eistettenfis Episcopi
 sensus. Sic tamen modestia Patres ambo pruden-
 tiaq; sua rem mitigarunt, & animos leniuerunt,
 vt summum desiderium relinquerent sui; nihil
 aduersus Ignatium, ac societatem offensionis, aut
 querelarum. Ceterum in Academia mansit de Ingolstadi-
 nae Academiae
 Elogium de
 eo.
 Canisij praestantia tam praecleara, & excellens opi-
 nio, vt in Annales mox suos retulerint, esse cum
 virum incomparabilem, diuini propemodum
 ingenij, eruditionis item incomparabilis, Philo-
 sophum eximium, Theologum profundum, le-
 ctionis infinitae, Oratorem valde eloquentem,
 Ecclesiasten pariter grauem, & iucundum; deniq;
 lumen eius temporis inter Doctores Ecclesiae. At
 vita iam perfuncto eadem Academia Elogium
 praeclearissimum posuit, in quo praeter cetera te-
 statur, rem Catholicam mirifice iuuisse, promo-
 uisse: & perpetuam vitae innocentiam, & summam
 in omni virtute praestantiam, denique admirabi-
 lem sanctitatis opinionem consequutum.

Viennam ante medium Martium attigere;
 perque opportunus fuit aduentus ad sarcendam
 grauem iacturam, quae paucis post mensibus fa-
 cta est Claudij Iaij excessu. Is vnus e primis decem

I fuit

fuit societatis Iesu parentibus, de Germania bene
 usque eo meritus, ut plurimorum opinione velut
 Apostolus eius haberi, dicique possit. In partem
 laborum laici successit Canisius. Quippe Rex Fer-
 dinandus pro sua religionis tuenda sedula volun-
 tate, dum subsidia sagax conquirat, statuerat pla-
 ne sapienter opus esse ante omnia librorum ali-
 quot monumentis, unde casta rituum sacrorum
 doctrina peteretur. Hæretici nihil intactum reli-
 querant: atque Harpyiarum instar quicquid attige-
 rant, conspurcarant, suæque impietatis veneno in-
 fecerant. Non in Theologorum, non in Parochorum,
 non in Ludimagistrorum; atque adeo puero-
 rum manus nisi codices pestiferi veniebant, vel
 ab illis editi, vel corrupti: unde per Ordines, perque
 ætates omnes pestis diffundebatur. Ergo censue-
 rat Ferdinandus condenda opera tria. Primum
 Academiae in usum, quod theologiam doctrinam
 compendio firmo, tutoque complecteretur.
 Alterum ad Parochorum institutionem, unde ad
 plebem quoque erudiendam, & cohortandam præ-
 sto esset argumentorum sylva. Postremum ludi-
 magistris usus, teneræque ætati. Horum conditio-
 nem operum cum laico Rex commendasset, ac

Theo-

*Laborabat
 seculum ino-
 pia librorum
 incorrupto-
 rum.*

Theologicum illè compendium inchoasset, eo raptò in Canisium transtulit. Is imparem se tanto oneri sentiens (nemo enim vnquam de se sensit modestius) egit ipse, agendumq; cum Ignatio curauit, vt in alios de societate, quibus sapientia par, & facultas idonea suppeditaret, traduceretur. Et B. Pater theologicam summam Lainio: Sacerdotalem institutionem Andreae Frusio assignauit: ipsi Canisio Catechismũ: qui demum solus præscriptam sibi partem absoluit. Nam Frusio vitæ finis, Lainio Generalatus interuenit. Ceterum ita demum locupletatum, perfectumque est Canisij opus, talesq; idem edidit in Euangelia totius anni notas, vt omnium partes explese visus sit. Sed hæc postea euenerunt.

*Catechismũ
Canisius in-
betur scri-
bere.*

Cum primum autem Viennam adiit, & bis in hebdomada scholas in Academia habebat, & studiorum regèdorum præfecturam gerebat domi, & sanctioribus quibusq; diebus ad sancti Domini (Ea tunc Collegij sedes erat) dicebat ad populum tanta constantia, vt quamuis per autumnum pestilentia desæuire cœpisset, tamen nunquam intermiserit, sed potius frequentarit conciones, admirantibus Germanis salutis alienæ stu-

*Plurimis oc-
cupationibus
oneratur.*

dio ita flagrantem animum. Mirè autem & sum-
 mis, & infimis agendi, dicendiq; ratio probaba-
 tur. Itaq; Senatus ipse Consule misso, rogauit vt in
 Templo sancte Marię ad ripam, quod secundum
 Episcopale Ciuitati commodissimum erat, con-
 cionari placeret. Iam verò haud doctrina magis
 & eloquētia quam viri sanctitas celebrari: ac no-
 biles foeminae ad eius institutionem accurrere: &
 idem passim ad ægrotos accersi, tum vt animis
 tum vt corporibus diuina ope mederetur, præfer-
 tim postquam cælestis medicinæ experimenta
 conspici cœpta sunt. Duarum ego in literis Ener-
 gumenarū curationem reperio: sed quia vereor
 ne vna eademq; sit, quam posterior epistola sub-
 tilius exequatur, vt integrū sit lectori iudicium,
 ipsarum producam narrationem literarum. Pe-
 trus ergo Schorichius literis extremo Augusto da-
 tis anno 1552. cum de iis quos Canisius ad Christi
 partem adduxerat retulisset, ita subiecit. Spero e-
 quidem fore vt plures generet Christo hic Pater,
 vbi Viennenses vitam ipsius, & mores inculpatis-
 simos interius cognouerint. Accersitur etiam ad
 infirmos nonnunquam, vt spiritualis Medicus
 animæ quoq; sanando languori spiritualem me-
 dici-

*Aliquos mi-
 rabiliter
 curat.*

dicinam proponat. Vocatus semel ad Dæmoniacam quandam mulierem, vt, si quid posset in expellendo ab ea Diabolo præstaret; licet iam extrema quæque multi alij tentassent, minimè tamen deterritus est: sed Christum assumens comitem fidenti animo illam accessit, & post colloquium non ita diuturnum persuasa ipsi, auditaque confessione, hoc profecit, vt non solum valetudinem ex diutina illa cum Diabolo conflictatione grauius afflictam, integram reciperet, vt domo post nonum quidem mensem statim ad templum nostrum egrederetur, ibiq; sanctissimo Christi corpori communicaret; verùm etiam vt à molesta maligni spiritus vexatione ad multos dies immunis esset. Quæ res summum gaudium toti illi familiæ peperit. Patri vero Canisio, quin etiam societati nostræ plurimam autoritatem conciliauit. Venit igitur diligenter ad conciones Patris Canisij mulier illa vna cum Marito, & Matre, quæ confessa quoque est eidem Patri Canisio, & communicauit in Ecclesia nostra; elegantemque puerum offert societati filium, ni fallor, suum, licet paulò iuniorem, quam qui possit admitti. Christo omnis boni primario autori sit omnis ho-

nor, & gloria in perpetuum. Martinus autem Sordianus literis anni insequentis initio Epiphanius ipso die scriptis talia refert. Ab afflictis, & desperatis Pater Canisius adiri iam coepit, & accersiri, quod sparsus de eo rumor videatur, quod pacto quibusdam miserrimis Christo fauente, subueniret. Ex quibus vna multo iam tempore decumbens, omnem suae salutis spem amiserat: & neq; à Medicis curari, neq; à confessoribus consolationem accipere vnquam potuerat. Quare se Deo relictam aiebat, magnisque signis comprobabat se correptam, & obsessam à Dæmone, vt non steretiam Medicus de illa iudicauit. Hinc in terram saepe prosterni, & huc, illuc violenter nocte dieq; detrudi, abripique videbatur. Propalabatur peccata prioris vitae peccata, propter quae iuste se damnatam, atque Dæmoni traditam asseruerat. Quare cum Pater ad illam venisset (nullus enim confessorum curam illius habere iam volebat amplius) eò permouit primum miseriam, vt integrè peccata totius vitae confiteretur: deinde tum orationibus, tum adiurationibus, & exorcismis sic vires Dæmonis illam corporaliter affligentis, repressit, vt iam domo libere exeat, & quo-

quotidie Dei templum visitet, atq; vti sana domi
 suæ laboret, & singulis mensibus Eucharistiæ cō-
 municet, magnamque totius vitæ mutationem
 præferat. Quæ res nihil mirū si magnæ sit mul-
 tis ædificationi, vnde plures etiam Matronæ nūc
 veniant confessuræ. Hactenus literæ posteriores:
 quæ certè illud testantur rumorem emanasse, nō
 vni modo, sed quibusdā miserrimis illum Chri-
 sto fauente, subuenisse.

Ceterū haud minoris (si recte existimetur) *Magnos pec-*
 miraculi id fuit, carcere inclusorum obdurata in *catores con-*
 sceleribus emollisse pectora. Ei nominatim mi- *uertit.*
 feros illos solandi delegata prouincia erat. Ille au-
 tē homines vix antea semel anno sacerdoti pec-
 cata solitos enuntiare ad frequentem confessio-
 nem adduxit: iisque, & aliis de plebe multis ipse
 porrigebat aures: nec exiguum in vulgus com-
 mendationem habuit, cum reorum vni, qui pro-
 ductus ad vltimum supplicium est, recte prius in-
 stituto priuatim, ac præmunito, hortator in pub-
 lico & consolator vsq; ad exitum adfuit. Quæ e-
 nim iam consuetudine viluerunt, integram tum
 ex nouitate gratiam vulgo habebant. Denique
 manante in dies latius fama, certabant inter se

Cæno-

*Excurret ad
rusticos.*

Cœnobia Virginum, vt confessarium, vt cohortatorem, vt magistrum pietatis impetrarent: duobusq; præcipuis concedendus certum in tempore fuit: & tamen amplissimæ illi caritati, quam uis tot referta laboribus, angusta Vienna erat. Ad pagos etiam, & agros extulit sese. Per natalitias ferias frequentem in pagum, miseratus mortalium solitudinem longam iam diem Pastore carētium abiit. Ingentem reperit in promptu messem. Hoc ille auidius expedire falcem. Visere ægrotos, & consolari, cogere in sacram ædem puerilem manum, & instituere; quotidiana concione agrestibus instituendis, & adhortandis insistere, promptas omni tempore aures offerre peccata sua prominentibus, nihil non moliri, quod & in præsens, & in posterum utile animis, & religioni foret. Fuit nonagenarius senex, qui instar Simeonis gestire factam sibi tandem copiam talis viri, de cuius manu diuino Christi corpore pasceretur. Hac quasi velitatione tentato campo, caritatisque stimulato impetu Christi bellator in aciem iustam per magni ieiunij tempus processit. Plurima erant Austriae loca destituta sacerdotibus. Quippe supra trecentas Parœcias omnino viduas numerabant.

1553.

bant. Hinc maxima mali labes in eas inuasit oras, dum per Pastorum inopiam impunè lupi graffantur. Inuitauit Ferdinandus Patres per literas ^{Austriam} Græcio datas in eunte anno 1553. vt orbos greges ^{peragrat E-} ^{uangelizans.} vellent inuisere, sacramentorumque, & verbi diuini pabulo recreare. Canisius eam sibi maximè prouinciam de poposcit, quod vnus omnium optimè linguam gentium nossèt. Hanc prætexbat causam ærumnarum cupidini. Egressus igitur per obsepta gelu; & altis obruta niuibus vadebat loca, circumferens diuina plebi solatia. Mirabantur homines tantam caritatem, atque patientiam, & animum inuictum, quo non modò iniurias temporum, sed barbaram sæpe hæreticorum, aliorumque petulantiam volens, libensque exhauriebat. Maximam sacri eiunij partem in pascendis agrestium animis studiose, fortiterque consumpsit, multo plus consumpturus, nisi urbani labores Viennam retraherent.

Interim Viennensis Episcopus, Fridericus ^{Fit regius} ^{Concionator.} Nausea, idemque regius concionator è vita decedit: & Canisio ille ad ceteros labor accedit, vt ab ipso Rege Ferdinando à concionibus assumatur. Altero Pentecostes die dicendi fecit initium. Non

K

potuit

potuit magis probari Ferdinando; tamen optimus Princeps priuato studio suo commoditate anteponebat publicam, ita salubrem populo vniuerso facundiam noluit Aulæ septis includi, & vnicuique alligari suggesto. Iussu itaque in templo principe ad multitudinem, quæ frequentissimè confluebat, ordinarias conciones habere, idem ad se extra ordinem aduocabat: vnde Canisij labor geminabatur. Quibus enim diebus (ne infrequentes erant) aduocabatur, iis præcolaboriosus ne populum fraudaret, vix vna dictione perfunctus, progrediebatur ad alteram: deinceps que apud Regem, & apud populum euangelice personabat tuba: vnde eius quoque caritas apud bonos; & apud omnes nomen increbrescebat: illud quoque mirantes, qui nam vires non modo corporis, sed & ingenij, & iudicij ad meditando eodem tempore tam diuersi generis disputationes sufficerent, vt grauissimæ illic Curia, hic populari concioni summopere probaretur. Dabat autem vtrobique ille operam, vt recte sentientium iuxta corrigeret mores, ac delirantium Hæreticorum dolos, ac fraudes redargueret. Et quoniam ex despicientia Apostolicæ sedis, Romaniq; Pontificis

*Eodemq; die
& ad Regem,
& ad Popu-
lum dicit.*

rificis labe hæretica ortum ducit: maximeq; im- Indulgentiis
auctoritatem
restituit.
 pij magistri condonationes ex Pontificia indul-
 gentia in contemptum, & inuidiam, vocauerāt,
 hoc enixius eas propugnādas sibi, efferendasque,
 & ex merito magnificandas sumpsit Canisius.
 Occasionem aperuit per æstatem à Pontifice Iu-
 lio Iobelæum ad Mariam Boëmiæ Reginam Ma-
 ximiliani cōiugem perlatum. Quod illa ad Col-
 legium cum misisset, Canisius ritè Archipresby-
 tero, & aliis ad quos pertinebat, obtulit, commē-
 dauitque: tum de eorum sententia in germani-
 cam linguam è latino sermone vt traduceretur,
 typisque excuderetur, & exemplaria valuis Eccle-
 siarum, & locorum sacrorum passim affigerētur,
 curauit. Parochos admonuit, quid facto opus fo-
 ret: rogauitque ne muneris suo deessent: qui sane
 studiose rem susceperunt: diligenterq; sue quisq;
 plebi promulgarunt, & commendarunt. Idem
 qua dignitate quaque maiestate par erat, in con-
 cionibus regiis vtilitatem, & vsum indulgentia-
 rum exposuit, deplorans simul negligentiam, &
 socordiam plerorumq; Germanicorum, qui hos,
 & id genus alios diuinæ misericordiæ fontes tan-
 tum non pro ludibrio haberent. Testabantur vi-

ri ætate graues nunquam se de dignitate, fructuum
eorum donorum edoctos fuisse: & quid rerum
essent, quid sibi vellent indulgentiæ, ad id locum
funditus ignorasse. Nonnulli etiam, dum ea præ
dicarentur, lacrymis temperare nequibant, cum
suam nimiam priuatim, tum publicam tempo
rum calamitatē miserantes, ac flentes, quod tan
diu per scdam inscitiam, & impiam Hæreticorum
fallaciam tot bonis fraudati essent, quæ non mo
dò nõ vsurparētur, sed etiam indignissimè passim
velut abiecta proculcarentur. Igitur hæc sedulo
tas Canisij fecit, vt liberalitati Põtificiæ tam mu
ti in præsens Viennæ de plebe, deque nobilitate
animos panderent, quot nunquam post hæc
sim ibi exortam.

*Obtruditur
es Viennensis
Episcopatus.*

Inter hæc absuuebatur laboribus, conficie
batur zelo Domus Domini: sed nihil pupugit a
crius maceravitque, quam suborta mox formi
do, & angor animi, ne forte ab sua humilitate ac
honorum splendorem eiiceretur. Degebat Vien
næ sancti Stephani (ea est sedes Episcopi) Cano
nicus, idemque Doctõr Burcardus Vondeberg
Nouerçæ Canisij frater, homo opulentus. E viuis
sublato, vti nuper memorauimus, Viennensi
Episco-

Episcopo, subiit hunc cogitatio, posse Canisium
in vacuam sedem imponi. Quod cum Hierony-
mo Martinengo Apostolico Nuntio indicasset,
& Caroli Cæsaris legato Guilielmo à Pictauia, &
Martino Gusmano Camerario Regio, omnes tā-
quam diuinitus iniectum cōsiliū omnino vr-
gendum, & in rem omni ope deducendum su-
scipere. Sed opportunitas defuit Guilielmo ad
nuptias Regis Poloniae, qui Ferdinandi Regis fi-
liam duxerat, festinanti: nec initio Gusmanus
Principis copiam nactus est. At Martinengus, vt
erat summè cupidus religionis, & momentum
agi maximum Episcopi talis creatione, penitus
in animum suum demiserat, primo quoq; tem-
pore Regem alloquitur. Quam orationem vt au-
diit Ferdinandus, Vtinam, inquit, perinde impe-
trabile afferres, quam salutare consiliū narras.
Sed enim vereor, ne, quod in Claudio Iaio sumus
experti, machinas hic quoq; incassum admouea-
mus. Non eadem esse tempora Martinengus re-
spondit: Societatem adultam iam satis, posse iam
hominis vnus iacturam multo commodius fer-
re. Verum cuncta in ipsomet Canisio verti: si ille
flectatur, cetera in procliui fore: eius se animum

*Oratio qua
Episcopatum
recusat.*

tentaturum. Inuitat subinde Petrum, ac tempore
stiuè, & meditatus quid agatur, quantus aperia-
tur de Ecclesia Dei bene merèdi campus, eloqui-
tur. Cumq; mentionem eiusmodi animo ille, au-
ribusq; respueret, Age, inquit, profer in medium,
quid ita tantopere commoueare. Aderat, & Col-
legij Rector Nicolaus Lanoius, cuius in literis hec
hodieq; disputatio extat. Suboluerat paulò ante
& res, & princeps autor Canisio. Eo minus subita
appellatione commotus, in hunc modum re-
spondit. Ante omnia, inquit, cum constet mihi
inuentorem huius consilij esse Doctorem Bur-
cardum, satis apparet nequaquam illud à Spiritu
sancto, sed à carne, & sanguine proficisci. Neq; id
ego solum, sed populus mecum intelligit, cui
nunquam illa abstergetur opinio, me studio, &
ambitione, si non mea, certe Nouercæ meæ fra-
tris Episcopale solium inscendisse. Atqui nemo
assumit sibi honorem, sed qui vocatür à Deo. Me
verò neutiquam vocari à Deo, non solum inde
intelligo, quod eam cogitationem nemini Præ-
positorum ille iniecit: sed multo etiam clarius,
quod ad vitæ diuersum hoc genus iam pridem
indubitanter vocauit. Habeo voluntatis huius
certif-

certissima pignora, cum alia, tum tranquillitatem animi, & summam iucunditatem, quam semper in hac priuata sorte, ac paupere sum expertus; & aliquem etiam rerum, quas interim tractaui, successum. Vnusquisq; autem diuinitus admonetur vt in Vocatione permaneat, qua vocatus est. quæ cum à Deo sunt, ordinata sunt: longeque abest vt promiscuè omnia ab omnibus ille desideret. Qui cum omnia suos ad exitus tam sapienti, mira que descriptione dirigat, ac perducatur, si quem per honores Ecclesiasticos velit sibi famulari, non vtiq; ad eam societatem vocet, in qua eiusdem (vt pro certo habeo) instinctu, & consilio omnis est ad honores illos aditus interclusus. Posset quoque haberi ratio publicæ utilitatis. Nam, si quid facultatis in me est, id multo cum pluribus communicare licebit, si quocumque aduocarit vsus, expedito integrum sit accurrere, quam si vnica in sede affigar. Quippe Apostoli quoque (tametsi quis ego sum?) plus afferebant utilitatis per totum orbem terrarum liberè discurrentes, quam Titus, aut Timotheus intra limites angustos Ecclesiæ vnus inclusi. Denique status rerum hoc tempore eiusmodi est Viennæ, tanta errorum colluuius, tantum

tum à iustis Pastoribus, & à Romana sede diffiduum, multo vt videatur expeditior via reipublicæ subleuandæ per vulgaria misericordiæ opera per conciones populares, per familiaria passim colloquia, quam per honores, & potestatem.

*Oratio qua
urgetur ad
accipiendum
Episcopatum*

Vixea Canisius exprompserat, cum Martignus contra magno ardore, & clamore coortur. Propterea enim elicuerat, vt, quemadmodum sibi videbatur, liquidò demonstraret prorsus inania esse. Miror, inquit, istam sapientiam, ac sanctitatem talia comminisci. Vocationem diuinam requiris, quasi clarior sit expectanda vox, quam tot misere pereuntium clamor & sanguis animarum? Non est à Deo consilium, quoniam Burcardo primum venit in mentem: quasi Christi mors qua redemptum est genus humanum à Deo non fuerit, quia Caiphas dixit, Præstat vnum hominem mori pro populo. Quietem in vita ista summam expertus es. Vide Pater ne ista insidiosa siquies: & nomine humilitatis obtendatur cupidocij, ac libertatis. Quid enim, si cordi essent ærumnæ, potius quam hanc occasionem arriperes? Sella ad quam eueheris, non gradus honoris est, & quietis (vt vides) sed laboris, atque Martyrij.

Quod

Quod autem potest maius ex te in Ecclesiam Dei meritum proficisci, quam si gubernacula hæc capeffas, coniunctisq; viribus cum societatis tuæ Patribus ad Prouinciarum harum custodiam excubes? Tamenim & Concionatorum prompta copia aderit: & priuata, quæcumq; memorabas, subsidia, supraq; ea, etiam, vbi res postulabit, honoris autoritas, & potestatis robur. Nec verò, si vel Apostolus sis, longius, latiusq; circumferre tuam operam cupias. Nam quod in hac Imperij sede, & arce promoueris, in totum redündat Imperium. Age igitur necessariam hanc subi feruitutem lubens: voluntarium Deo fac holocaustum: ne coges nos summa potestate vti. Altercari Canisius noluit, sed paucis, ac virilibus verbis iterum contestatus, non quæuis à quolibet Deum exposcere: nec omnia consilia re ita succedere, vti specie, & cogitatione blandiuntur: neque tam metuendas quietæ humilitatis, quam honoratæ caritatis insidias, congressum finiuit. Haud dissimile mox cum Rege ipso certamen, nec dispar exitus fuit. At Martinengus eodem ardore literas ad beatum Ignatium exarat, per viscera misericordiæ Christi Iesu obsecrans, & obtestans, Canisium ipse com-

L

pelle-

*Quantum
certatum ut
fieret Episco-
pus.*

pelleret, adduceretq; ad suscipiendam curam m
 ferrimi eius Gregis, qui vndiq; circumfessus à lu
 pis in vltimo agitaret discrimine: nec quicquam
 propius esset, quam vt foedè laniaretur, ac penit
 voraretur. Igitur, vti poterat, ipse succurreret, n
 forte si reiiceretur defensio, ad quam Canisius d
 uinitus vocabatur, ante tribunal Christi, & ille,
 ipse Ignatius rei fierent: totq; animarum iactur
 atq; æterna perniciēs illorum de manibus requ
 reretur. Se, quo minore cum strepitu negotiū
 fieret, noluisse ante Ignatij responsum, cum sp
 raret per se se pacatè rem tam iustam, Deoq; glo
 riosam, & Ecclesiæ salutarem, effecturum, sum
 Pontificis imperium interponi. Ita conuenisse c
 Rege Ferdinando, cuius item auctoritatem Cani
 sius in ea re vilem habuisset. Nihil acriter min
 pro se scripsit Canisius, vehementer affirmans,
 quid contra ac vellet, eueniret, pro certo se Deū
 peccatis suis velut implacabiliter iratum tota vi
 ta reformidaturum. Et Ioanni Polanco, qui ab E
 pistolis Ignatio erat, septem spondit sacrificia
 in honorem sanctissimi Spiritus, cum primum
 nuntiaret incepta illa discussa, & eum turbinem
 præteruectum.

*Quam ille
 formidaret
 sacros hono
 res.*

Non multa prece opus erat apud Ignatium: ^{B. Ignatij} ^{constantia in} ^{arcendis à so-} ^{cietate hono-} ^{ribus.} qui quanquam Episcopos duos è suis in Æthiopiam mittendos, & Patriarcham designari sub idem tempus permisit: quod nec alij, qui in barbaras illas solitudines mitti vellent, reperiebantur: nec ibi regendæ, sed de integro fundandæ erant Ecclesiæ; tamen pristina seueritate obseptas in Europa honoribus fores volebat esse. Martinengi collaudauit studium, sed spem ei omnem præcidit. Nam nec ante in Iaio, nec nuper in Frācisco Borgia, quem Cardinalem Imperator Carolus deposcebat, Societatis rationes vbi audiuit, censuisse Pontificem ab sua illam humilitate extrahendam. Ad extremum, pro sua erga Ordinem hūc pietate ipsummet orauit, vt eius partes apud Ferdinandum potius tueretur. His Martinengo perscriptis, animos eorum in Vrbe, quos existimauit ex vsu fore, præoccupauit: & ne quod forte clanculum à Pontifice iustum eliceretur, vnde vis Canisio fieret, pro sua vigilantia iussit Theologos diligenter exquirere, si repentina eiusmodi denuntiaretur necessitas, fas esset nec ne, tempus sumere ad edocendum Pontificem. Cumque Theologi prorsus ius, fasque id esse: cumq; laude,

*Nota certa
mina de Epi
scopatu Ca-
nisij.*

*Julij III. Pon-
tificis in So-
cietatem be-
dignitas.*

ac præmio apud Deum fieri posse respondisset
etiam Canisium monuit, si fortè ultimus ille co-
sus incideret, oblatas Pontificis literas obsequen-
ter utiq; acciperet, capitiq; in obedientiæ signu-
imponeret: ceterum habere se adiiceret, quæ an-
rei effectum interesset à beatissimo Patre cognos-
sci. Respiravit ad hunc nūtiū Canisius, eo pro-
fertim, quod tam bene animatum, & constāte
perspexit Ignatium. Non tamen sollicitudo pla-
deterfa est, quin adeò ex integro rediit, cum Ma-
rinengus Vienna decessisset. Acrius quippe in-
stauratum certamē est apud Cardinales multo
& Pontificem ipsum, regio Romæ Procurator
Iacobo Lasso, magni præmij, nempe consimili
honoris, vel etiam amplioris, oblata spe, si reman-
exitum perduxisset. Qui cum pro recenti degre-
stata spe, veteriq; studio Regi placendi connitere-
tur, nec apud Rodulfum Cardinalem Carpensensem
ad quem literas dederat Rex, nec apud alios quic-
quam patrociniū inuenisset, ad extremum ad eū-
dum fidenter tentandumq; Pontificem censuit.
Sed id modo est consequutus, ut clementia erga
minimam hanc sodalitatem sanctissimi Patris (Iu-
lius is erat hoc nomine tertius) clarissime, si un-
quam,

quam, patefceret. Primo enim respondit cupere se vehemēter regiae voluntati gratum facere, nol-
le tamē societati dolorem afferre: quare cum Præ-
posito ageret: simul ille consentiret, nihil in se
cunctationis futurum. Cumq; Iacobus subiecif-
set, sanctissime Pater, certum est Præpositum mi-
nime consensurum, significans per imperium, ac
potestatem agēdum, adiecit Pontifex, At nos ho-
rum Patrum indigemus opera; quare consilium
non est eos contristare. Ineatur via, qua citra Epi-
scopalem honorem Viennensi Ecclesiæ opitula-
ri queant, & operam vltro nauabunt. At certe, in-
quit Iacobus, administrationem suscipiat Cani-
sius, quoad sufficiatur Antistes. Id quoq; ad Igna-
tium reiecit Pontifex. Tanti autoritatem beati
Patris faciebat. Ignatius verò tam pio, deq; socie-
tate merito Regi negandū minime putauit, quin
administratio illa in annum, extra pecuniarias ra-
tiones, susciperetur. Monuitq; Canisium vt iugo
illi ceruices pro gloria Dei supponeret. Vehemē-
ter ab eo quoq; refugiebat Canisius non laboris
sane fuga; sed cum studio submissionis, sanctæq;
obscuritatis, tum maxime quod tempora erant
talia, vt laqueos conscientiae suæ vndiq; obiectos

*Novum, &
maximum
certamen de
Episcopatu
Canisij.*

videret: nec viam dispiceret euadendi. Itaque in
lo fructu publico sentiebat in perpetuo agendum
sibi angore, in perpetuis morsibus scrupulorum
Tamen obtemperare paratus erat: cum te-
tium, & grauiissimum de Episcopatu ipso certamen
redintegratur, vbi Pontifex nouus Iulio Te-
tio Paulus Quartus successus est. Res adeo proci-
fecta habebatur Viennæ, vt passim plerique Au-
corum, ac Procerum, qui res maxime nosse puta-
bantur, vulnerarent aures Serui Dei, certas iam
traditasque ei infulas gratulantes. Angebatur in
intimis sensibus, & cum suspirio ingeminabat,
dignitatibus liberet pauperes suos Dominus Ie-
sus Christus Crucifixus. Accumulare apud eum
dem Dominum preces, ac vota, & apud Ignatium
supplices commendationes non desinebat. Ne-
ex nihilo ea Viennæ fama, & Canisij formido-
rat. Quippe ipsa in Vrbe nuntiatum Patribus et
Ferdinandum, cum institisset à Pontifice Paulo
vt iuberet illum à Canisio honorem suscipi, id
quod petierat, impetrasse. Quo accepto nuntio
Ignatius ad Cardinalem Carpensem, quo tum Pa-
trono societas utebatur, aduolat. Cardinalis bo-
no animo iussit esse. Modo, inquit, Canisius ipse
con-

constans in renuendo perstet, in me recipio Pontificem ne utiquam vim allaturum inuito. Scribat ad Pontificem, quæ pro sua causa habebit, antequam munus admittat: cetera mihi curæ erunt. Quæ cum significata essent Canisio, & immobili constantiam obtineret, noluit summo iure uti Rex. Itaque seculi eius anno quinquagesimo sexto Iacobum Lassum admonuit, ut tandem, quando de sententia dimoueri nullo modo Canisius posset, urgendi eius negotij curam omitteret. Iacobus eas ipsas literas Ferdinandi, quas etiam num habemus, Patribus dedit. Polancus iucundissimum exitum Canisio cõfestim significauit: is ei velut triumphans rescripsit, continuo, quæ sponderat, Euãgelia sacrificiorum septem persolutorum. Annos quatuor sollicitum negotium tenuit, quo à nobis semel exposito, ad institutam seriem temporum stylus est reuocandus.

Nouus iam annus affluxerat quartus de eo seculo, & quinquagesimus. Eius anni principio, quod pridem Ferdinandus Rex postulauerat, cõcedendum fuit, ut Canisius in Collegium Archiducum Viennæ migraret, alter Parentum (ita duos Præsides vocant) in eo futurus. Professores discipli-

1554.

Proficitur
Collegio Ar-
chiducum.

disciplinarum variarum septem agebāt in eo Collegio, & aliquot præterea studiis operati. Magna
 religiosi Patris præsentia, morum commutata
 facta est: magna ad quietem, & tranquillitatem
 accessio: ille tamen breui persensit commoratio-
 nis eius pretium non extare. Ante omnia perinu-
 tus carebat sociorum sancto, simplici que conu-
 ctu, miro desiderio religiosi claustrum, ex quo extraheretur
 sus, ac relegatus sibi videbatur: multoq; maluisse
 Coquo inter suos minister latere, quam eo loco
 spectandus præesse. Itaque, cum valetudo cœpi-
 set nutare, suaserunt Medici Ferdinādo, vt ad eam
 confirmādam, potestatem faceret ad Collegium
 remigrandi. Qua primo certum modo in tem-
 pus potestate facta, illud quoque postea impetra-
 tum est, ne cogeret eodem reuerti. Nec explicari
 potest quanto inde Canisius animi gaudio, tan-
 quam à tempestate ad portum, à foro ad templū
 vt ipse loquitur, se receperit. Vltima nimirum va-
 letudinis erat causa: religiosæ quietis amor, reli-
 giosi claustrum custodia, religiosi spiritus conseruā-
 di proprie ducebat cura. Hoc tempore Decanus
 Academiae legitur, cum in eius corpus anno supe-
 riore cum Gaudano, atq; Nicolao Lanoio coo-
 ptatus

Creatur De-
 canus Acade-
 mie Vien-
 nensis.

ptatus esset. Eodem tempore, & Academiae corri-
 gendae, & discipulorum recognoscendis, emendan-
 disq; contuberniis (Bursas vocant) iussu Regis oc-
 cupabatur. Qua in re nulla maior difficultas inci-
 debat, quam ex administratorum idoneorum ino-
 pia, qui, quae prudenter decernebantur, ad usum
 mox, & in mores sedulo reuocarent. Nec tamen
 inter haec aut dictionem ad Regem, atque ad po-
 pulum, aut scholas in Academia, aut stylum de-
 niq; vnquam deponebat, concinnando maximè
 Catechismo intentus. Vt autem non laboribus
 modo, ac gemitibus suis, verùm etiam & alienis,
 & absentium auxiliis diuinam causam tueretur, ex-
 orauit à beato Ignatio, vt praeter alia pro cuiusq;
 arbitrato placamina, pro sitis ad septentrionem
 Prouinciis tota in societate in omne tēpus, quan-
 diu calamitates Ecclesiarum illarum manerent,
 singuli sacerdotes semel in mense sacrificium, ce-
 teriq; focij certas preces offerrent. Quod quidem
 cum etiam num sparsa societate, per omnes gen-
 tes perseueret, meritum Canisij in Germaniam,
 sane luculentum censeretur, vt etiam in vlti-
 mo oriente, & occidente inter barbaros noui or-
 bis pro ea preces, & sacrificia fiant. Idem vehemē-

*Impetrat
 perpetuas à
 tota Societate
 preces pro
 Germania.*

M ter

ter optabat, vt in societate; quandoquidem le
 sanctissimo nomine gaudet, dies extra Circu
 cisionem sanctissimo ei nomini venerando de
 caretur: quod cum Patribus Romanis tentadu
 minimè visum esset, institit vt singulare a
 quod in eum diem societas, quo incitaretur
 maiorem grati animi pietatem, à summo Pon
 fice beneficium impetraret. Adeo totus erat
 tentus excogitandis rationibus, quibus Dei gl
 ria, Christi q; nomen inter domesticos, & extero
 demum inter omnes fieret illustrius.

*Catechismus
 absolutus.*

Interim, quem scribendum Rex imposuerat
 Catechismum absoluerat, tum sua sponte in ste
 operi, tum quia ipsemet Ferdinãdus nullum fac
 ebat festinandi, vrgendi q; modum: cuius mon
 tu, quæ testimonia è sacris libris, Patribusque san
 ctis afferebantur, eorum fontes ad libri oram in
 dicauit, quo promptiores ludimagistris, aliisq;
 minus doctis adire volentibus essent. Mirificet
 nim opus illud ex gustu oblatæ partis probauit
 Rex: sperabatque, cum res adeò testatæ traderen
 tur, multos per incitiam lapsos eo præsidio agni
 turos errorem, atque in rectum tramitem reditu
 ros. Quæ causa fuit deinde etiam Petro Busæo de
 socie-

Societate Theologo, cui, propinquoq; Canisij, vt
 constaturum censeret pretium operæ, si toti pro-
 ferrentur, & vnum sub aspectum subiicerentur ij
 loci; depromptosq; & explicatos Catechismo ad-
 iecit: vnde in volumina quatuor (quanquam in
 vnum deinde magnum corpus redacta) opus ex-
 creuit, apprime ad euersionem errorum, & firma-
 mentum veritatis potentia, vt experimēto com-
 perisse se Neoburgicus Princeps VVolfgangus
 VVilhelmus, &c. religione sapientiaque, non
 modo dignitate, & opibus præstans, lectionem
 eorum commendans in libro, quem edi cura-
 uit profitetur. Verosimile non est quantum in
 scriptione illa Canisius curæ, studijque posuerit.
 Pro sua enim de se infima opinione diffidens sibi,
 omni primum ope conatus est totum onus ex-
 cutere: deinde, vbi id nec à Rege, nec ab Ignatio
 datur, multas ad Deum preces, multa sacrificia,
 cæleste auxilium, & lumen exposcens, cum fecit
 per se, tum à beato Patre, ac sociis corrogauit. Po-
 stea recognoscendum, corrigendumque opus
 cum aliis tradidit, tum misit in Urbem, sic tan-
 quam nihil mallet, quàm de suo nihil relinqui.
 Sed nimirum exactum ingenium, ac permode-
 stum,

Qua cura
 usus in eo
 condenda

stum, quo minus sibi, hoc ceteris cumulatus
 ciebat satis. Respondere enim Romani Patres
 dispositionem, elocutionem, iudicium, denique
 cuncta plene probantes: adfuisse ei in labore
 propitium Deum, ut idem placeret pariter,
 prodesset. Neque equidem ambigam, quin euen-
 postea tam felici, tantoque religionis orthodoxæ
 ac pietatis emolumento per Prouincias omnes
 Christianæ illa disseminata sit doctrinæ summa
 (hoc enim magis, quam Catechismi, auctori pla-
 cebat nomen) quod non solum mente rectius
 ma primo susceptus est labor, sed etiam inter
 sum laborem summissione animi, continuaque
 ac multiplici prece conciliatum est adiutu-
 rium Numinis. Hoc anno primum edita est
 summa. Quid autem tum animi esset Canisius
 ipsemet Ioāni Polanco narrat his verbis. Mecum
 velut cum parturiente agitur. Non possum non
 esse anxius, quandiu partus non exierit in lucem,
 ut Dei conspectui possit foetus offerri, atque conse-
 crari. Vestris interim preceationibus promouete
 successum, ut quo cœpimus, eodem aspirante, ab-
 soluamus debitum hoc Deo, vobisque tributum.
 Dominus Iesus in suam gloriam conuertat hanc
 men-

*Qua sollicitu-
dine ediderit.*

mentis meæ trepidationem. Expertus didici quã
 procul absim ab iis, qui recte scribere, & scripta e-
 dere norunt pro dignitate. In hac editione prima
 noluit suum nomen apponi; primum, quod exi-
 stimabat plus operi auctoritatis futurum, si edi-
 tum ferretur Regis Ferdinandi iussu nullo Scri-
 ptoris adiecto titulo. Nimirum ne suo nomine
 (adeò sese despiciebat) opus obscuraretur, & im-
 pediretur utilitas publica formidabat. Deinde ut,
 si quid inde celebritatis cooriretur, ac laudis to-
 tum rediret in autorem, & opificem Deum, de se
 autem ut infimo, & inutili administro penitus si-
 leretur. Postremo ut minor esset Hæreticis cum
 operis, tum hominis mordendi licentia. Eam In-
 stitutionem simul primum edita est, Ferdinan-
 dus per omnes Imperij sui Prouincias spargi, & in
 vernaculum cuiusq; Prouinciæ Idioma conuer-
 sam, exclusis ceteris Catechismis, publice in scho-
 lis, gymnasiisq; tradi iussit. Sæpius deinde est edi-
 ta, ipso præscripto Canisij primo ignari, postea cū
 latere non posset, minime repugnantis nomine,
 præclaroque diplomate Ferdinandi adiecto. No-
 tius est quam ut sit à nobis prodendum, quanto
 ubiq; consensu, quanta approbatione catholico-

*Quare nomē
 suum primo
 non apposue-
 rit.*

*Quam pro-
 batus, & late
 sparsus sit.*

rum, quanto Hæreticorum fremitu, strepituque
 (quæ commendatio est certissima) quanto de
 mum, quod caput est, religionis profectu recepi-
 sit. Louanienses quidem Doctores publico a
 probauere suffragio. Quippe cum Philippus
 cundus Hispaniarum Rex ad præmuniendos
 Regnis, atque Prouinciis suis puerorum animo
 Catechismum & ipse Catholicum statuisset edi-
 dum, ac doctos Theologos, vt id muneris suscipi-
 rent grauius hortaretur, illi nullum commodio-
 rem librum tradi posse, nec magis vtilem affir-
 marunt, (verba sunt ex edicto Regis ipsius Philip-
 pi) Catechismo patris eius Ferdinandi Romano-
 rum, Hungariæ, & Boëmiæ Regis, quem ille hauc
 ita pridem sua autoritate suis tenendum prope-
 fuerat: itaque eum autoritate sua item Philippus
 anno 1557. recepit: omnes populares ad eum le-
 gendum exhortans, vetansq; per Ludimagistros
 Rectores, ac Pædagogos in scholis publice, vel
 priuatim alium præter illum ediscendum propo-
 ni. Nulla ferme Christianæ gentis est lingua, in
 quam versa non sit ea summa, & qua Canisius
 tanquã orbis Christiani publicus Catechista non
 loquatur. Elaborauit deinde (vt infra quoque in
 loco

Elaborata
 editio Cate-
 chismi qua
 eam.

loco significabitur) compendium breuius par-
uulis duntaxat accommodatum: & primam il-
lam sæpius recognitam summam, tandem supre-
ma quasi apposita manu, graui disputatione de
primi hominis lapsu, deque Iustificatione addita
anno salutis humanæ, 1566. euulgauit. Quod de
opere, si cui cura sit plura nosse, præfationem pla-
ne sapientem ad eam editioni illi præfixam, quam
senatui, populoque Coloniensi inscripsit. In ea-
dem & Ferdinandi, & Philippi per honorifica li-
cebit edicta reperire.

Ceterum quantus statim Hæreticos ab Cani-
fio terror inuasit, vel inde fit palam. Albertus
Bauariæ Dux in Conuentu, quem Landeshutæ
habebat, cum nobilium quidam, comperto la-
borare Principē difficultate pecuniæ, occasione
temporis vtendum rati efflagitare cœpissent li-
beram Lutheranismi professionem proditæ reli-
gionis mercede collationem vendituri, magno
Christianoque pectore impia postulata reiecit.
Tum Hæretici causam repulsæ in Cancellarium
Bauariæ, & in Canisium contulere; quem iam
vulgo Canem Austriacum vocitabant, haud sa-
ne prorsus immerito. Erat scilicet non mitorum

*Canisius ter-
rori Hære-
ticis.*

*Canis Au-
striacus
vocatur.*

Canum

Canum è numero, qui latrare non valent, sed qui de
vigil ad excubias, fortis ad pugnam ab ouili fan off
cto Domini luporum rabiem arcens, longe om m
nia, lateq; voce sonora salutiferoq; latratu con pr
plebat. Viennæ quoque cum quidam è corpo sci
Professorum sapientiæ, hæresis crimine datus e
set in carcerem, reus agebatur Canisius, qui regi qu
iussu doctrinam hominis explorarat: ac breuite ba
quicquid pro religione fortius decerneretur, tan tiu
quam immanis, ac ferus, tanquam perturbato fat
publici status lacerabatur Canisius. Verè enim co
S. Ambrosius, semper, inquit, Christi laudes ve et
bera perfidorū sunt: & nunc cum laudatur Chr ad
stus, dicunt Hæretici quia seditio commouetur ex
Dicunt Hæretici quia his mors paratur: & ver co
mortem habent in laudibus Christi. Porro Can vlt
nisij odium apud nouarum superstitionum Ma ti
gistros, ac defensores vsque eo processerat, vt bon ec
censerent tutum ei non esse tentare iter per Au cl
striam, Sed ille odium eiusmodi reponens in in
nificio, Deoque gratias agens, quod gemina illa p
sanctorum propria dote recta simul perpetrandi, se
& iniqua perpetiendi, aliqua ex parte se quoq; di
gnaretur, quoties obiectarentur pericula, respon
debat.

*Or. de trad.
Bas.*

*Rius constan-
tia.*

debat. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Nec ab officio constātis Prophetæ vllō vnquam incommodi sui metu est retardatus. liberrimè semper & pro concione, & priuatim, quæ censuit ad conscientiam Regis pertinere, ei subiecit.

Inter cetera persuasit hoc eodem anno, antequam ille Pragam abiret, vt, quoniam res apparebat vsq; magis in præceptis ruere, aliquot prudentium virorum consilia seriò cōferri iuberet; causasq; exitij, & remedij vias peruestigari. Quam consultationem cum ipsi Canisio, & Collegij Rectori Nicolao Lanoio, duobusq; consiliariis suis admodum Catholicis demandasset, & Canisius ex Vrbe quoq; ab Ignatio opportuna ad eam rem consilia poposcisset, & accepisset, vix quicquam ultra processum est. Cum veniendū erat ad rem, Austriæ pessimus status hoc tempore. timebantur tumultus ac defectiones: & alienior eo videbatur seueritas, quo maiores Hungariæ clades per eadem tempora Turcæ alias super alias inferebant. Cū tamen sapientissime Magnus Leo pronuntiet, Res humanas aliter tutas esse nō posse nisi quæ ad diuinam confessionem pertinent, & regia, & Sacerdotalis defendat autoritas. Catholicorum Pastorum tanta premebat inopia, vt Catholic

N

tholici

tholici Episcopi fatius putarent ab Religiosis con-
 stris profugos Cœnobitas, & Presbyteros con-
 binis implicitos permitti, quam omni plebe da-
 sacrorum vsu priuari. Obseruauerat Urbanus pa-
 bacensis Antistes totis annis viginti Ciuium fu-
 ennensium neminem sacerdotem factum. De-
 que peruaserat apud plerosq; opinio, catholica cia
 rem in iis Prouinciis pariter cum Ferdinando fo-
 casuram: quem ipsum ab vno Canisio, & Iesu An-
 & Labacensi Episcopo suffulciri, in eaq; sustin fu-
 dictabant. Ad supplendum aliqua ex parte ra-
 storũ desiderium existimabat Canisius comp-
 res per deserta illa Ecclesiarum Apostolicos Leg-
 tos spargendos. Ad iuuandam quoque nobilita lo-
 tem, conuictorum adolescentium instituendos gi-
 contubernium: sic enim & parentes concilia si-
 posse, & ipsos pueros aduersus corruptelas Hæc-
 ticorum præmuniri: sic & reliqua contuberni q-
 quæ iam condita erant, facilius emendatum q-
 Quod Ignatius consilium pro loci necessitate H-
 probasset, subinde cum iam in sede propria, re-
 sua Collegium habitaret, & non nulla ædium ta-
 cultas suppeteret, initium factum est: ipseq; Pro-
 cancellarius Iacobus Ionas, & alij nobiles suos in
 con-

conuictum liberos primi tradidere. Ergo in tanta temporum labe, & corruptione, præcipitiq; quodam lapsu, ac potius furiosa ruina in hæresim, apparet quantum Austria beneficij à Deo per Canisium acceperit.

Eodemq; tempore in alienas quoq; Prouincias, atq; regna per eius nomen, & operam Deus societati aditum præparabat. Nam Strigoniensis Archiepiscopus in Hungaria, Transylvanus in sua Prouincia Collegia offerebant: & instabat Vratislauiensis apud Regem Romanorum, & Nuntium Apostolicum per literas, & Legato misso. Ad hæc Martinus Cromerus (cuius extant de Polonia rebus laudatæ Historiæ) cum Legatus à Sigismundo Rege ad Ferdinandum venisset, Canisij captus sancta, doctaq; consuetudine, cognitaque societate, eam Polonis Principibus, maximeque Stanislao Hosio Varmieni Episcopo, posteaque Cardinali plurimum commendauit. Atque Hosius vt erat vir egregiè doctus, & ardens studio religionis, iam tum in cogitationem venit Societati Collegium excitandi in sua Diocesi; & Canisium ita diligere, facereq; tanti cœpit, vt eius consilia multum exquireret, præsertim de operibus,

*Spargitur
Societatis
fama per
Canisium.*

*Stanislao
Hosio con-
ciliatur.*

*Fervor eius
ac zelus ma-
ximus.*

quæ moliebatur: & opera ipsa ad eum recognoscenda mitteret. Nimirum facillimè pares, ut in veteri proverbio, cum paribus, præcipueque Christiani sapientes inter sese conglutinant. Hoc autem aditu præcepto Canisius iam non Poloniam modo, & Lituaniam, sed etiam in Moschos, ultimosque Scythas, ac Tartaros, & inde per usque in Sinas, ac totum Orientem suæ caritatis amplitudinem, & immensam Christi gloriæ ceteris gentibus prædicandæ cupidinem extendebat, magna voluptate beatum Ignatum, cæteraque replens Romanos Patres, cum capax illorum gentium omnium, & ærumnarum omnium prædictus in literis eius intuebantur. Sed, dum terra vel ultimis finibus imminet, omnium acerrime ad sese Albertus Bauarus, ob eam causam etiam Henrico Scouickero, quo utebatur à secretis, urbem misso, euocabat. Itaque & aliorum, & eius maxime contentione commotus Rex Ferdinandus, veritusque ne propugnaculo Vienna tali non daretur, per studiosas ad Ignatum literas dedit, in quem inde Doctorum auocare, sed eorum potius augere numerum placeret; simul opportunitatem ostendens rei bene gerendæ in ea Academia

mia,

mia, ad quam tanquam in regionum earum um-
 bilico positam vndiq; accurreretur, simul suam
 in omnia patrocinium Societati deferens: quod
 planè vberius re, quam pollicitatione præstabat.
 Quo loco iuuat gratulari bonitati diuinæ, quæ
 Principum illorum mentibus tantum religionis
 studium, tamque pulchrum certamen immitte-
 ret. Dum autem ita consulit alienis Canisius, non
 plane suos obliuiscatur. Othonem fratrum ex
 Nouerca minimum natus ad obsequium Dei (Vi-
 ennæ puer ad Burcardum Auunculum venerat)
 omni ope pellicere studuit. Sed frustra fuit labor
 in eo. Non item in Theodorico eiusdem maiore
 germano; qui cum Colonia sub Leonardo Kesse-
 lio diuini famulatus concepisset igniculos, Vien-
 nam venit, & confirmatus à Petro per autumnū
 missus est Romam ad Tyrocinium. Optabat &
 Nouiomagi Societatis domicilium condi, & spē
 bonam erat ingressus, quod Virgo illa suæ No-
 uercæ foror moriens ædes ad eam rem quasdam
 legarat. Sed hominum certorum superuacua, &
 improuida nimis cautio operis cursum interrup-
 pit, ita vt hodieque careat Nouiomagum Socie-
 tate.

*Theodoricus
 Canisius So-
 cietati ad-
 iungitur.*

Anno 1555.

Inter hæc nouis in dies victoriis Viennensium Ecclesiam tutabatur, cum anni millesimi quingentesimi quinquagesimi quinti vere Kal. Martii Hieronymus Natalis beati Ignatij missu Visitator Viennam venit; & Constitutiones quas iam per Hispaniam, & Italiam promulgarat, in quoque Collegio promulgauit, declarauitque. Plurimum acer ille veræ laudis æstimator delectatus est virtute, industriaque Canisij; quem beatus Ignatio dilaudans, eius præcipuè factum laboribus per eos ipsos dies, & concionibus narrat, ut sacerdos, qui erat inter Lutheranos verbi Minister non solum ad Catholicos rediret, sed etiam Societati se traderet: utque alius prænobilis, & gratiosus concionator, qui & prouocatus ad disputationem erat, non ausus congregari, repentina fuga se eriperet; vnde & magno Vienna periculo liberata erat. Idem & Canisij facultatem, & locorum necessitates considerans, autor ei fuit, ut complures libellos, quos nominatim proponebat, ad usum pietatis scriberet, ederetque. Magnopere Canisius quoque lætatus est Visitatoris aduentu: ut semper gaudebat animæ suæ res cum Præpositis communicare, tantus licet Magister pro tyrone sege-

*Petrus inbe-
tur pios li-
bellos scribere*

segerens: & quia, quæ de more solent adiacere
 Professi Societatis vota simplicia, non dum emi-
 ferat, ea Natali suscipiente concepit: vnde intelli-
 gitur adhuc nulla voti religione obstrictum, sed
 libera pietate oblatis honoribus obstitisse. Nec
 longo interiecto tempore Pragam à Ferdinando
 Rege iubetur adire, vt ad Collegium inibi extru-
 endum vtilia præpararet. Cùm enim priore an-
 no Pragam abiisset Ferdinandus, tum admonitu
 Labacensis Episcopi, tum Viennensis Collegij
 inuitatus successu, decreuit in aliquo per Boë-
 miam desertorum Cœnobiorũ Societatem col-
 locare. Quod cum Canisio prompsisset, is nus-
 quam commodius ad publicos vsus, quam ipsa
 in Vrbe Praga statui posse demonstrauit, facileq;
 persuasit, commodum per id tempus, cum maxi-
 me Philippus Melanchthon, dira Germaniæ pe-
 stis, tentabat in eam urbem ingressum, meritissi-
 moq; reiectus est. Igitur quamuis tam malè erga
 se animatos Hæreticos Canisius probe nosset, ta-
 men peregrinationem in Boëmiam & magno a-
 nimo Deo fretus suscepit, & sospes eodem duce
 peregit. Exceptus est Pragæ à bonis omnibus gra-
 tulatione summa, & protinus in suggestum ascē-

*Pragam adit
 res ad Colle-
 gium para-
 turus.*

*Prage con-
 cionatur.*

dit:

dit: fauente ante omnes Archiduce Ferdinando
 qui rebus præerat, eiusq; concionibus mirificè
 nebatur. Dumq; sedulo occupatur in Domo De
 quæ est Ecclesia sancta, cum verbo salutis, tum
 religiosis exemplis ædificanda, multum negoti
 molestiq; exhausit in concinnando Collegij di
 micilio. Attributū erat in eam rem Cœnobiu
 sancti Clementis, opportunum situ, sed male ma
 teriatum, ac vetustate, neglectuq; ruinosum: at
 benignitati Principum in suppeditandis ad id fa
 ciendum & scholas instruendas impensis Præf
 etorum, vt fere euenit, fastidia maligne respondi
 bant. Bonam autem de Pragensium indole sper
 concepit. Nam præ se ferebant ingenia ad piet
 tem accommodata. Hussitas verò (quæ Prag
 maxime secta grassatur) terror tantus incessit,
 haud sine tumultu excepturi viderentur nouam
 familiam. Increbuerat vulgo rumor, Iesuitarum
 pene exercitum acciri ad disputandum cum Hus
 sitis. Quam rem eo tum peius oderant, quod in
 ter ipsos magna doctrina nemo extabat: itaq; ve
 xandos se, ludibrioque habendos suspicabantur.
 Quam opinionem nō apud eos solum lenire Can
 nisius ac diluere conabatur, potius vêturos nun
 tians,

*Pragensium
 bona ad pie
 ratem in
 doles.*

tians, qui cum omni mansuetudine, atq; humanitate instituendæ iuuentuti operam darent, eademque clementia, & pietate commoditatibus omnium inferuirent; sed etiam dum colonos ab Ignatio postulat, Vellem, inquit, vt omnes, qui venturi sunt ad hoc Collegium fundandum, accederent optimè armati sancta patientia, & maximo ardentibus zelo non ad disputandum, sed ad tolerandum; & ædificandam hanc Prouinciam magis factis, quàm dictis, vt, cum seminauerint in lacrymis in exultatione metant, & reportent manipulos suos.

Quales cuperet Socios Collegio Pragensi.

Æstate exacta Pragæ, adultoq; iam autumno migrandum in Bauariam fuit. Ab Socero Ferdinando, qui ad Comitiam Augustam concesserat, Dux Albertus, quod per literas non expugnarat, coram præsens elicuerat, vt Canisij tantisper copiam faceret, dum de Collegio Ingolstadij statuendo transigeretur. Pragensis nobilitas, credi vix potest, quanto cum dolore hominem ab se se dimiserit. Dederunt ad Ducem Albertum literas, quibus enixe rogabant, vt eum primo quoque tempore sibi restitueret. Vt Monachium venit, tres Albertus Consiliariorum è primis cum eo In-

In Bauariam excurrit.

O

gol-

golstadium ire iussit: atq; in re præsentis delibe-
 re, atque conficere de Collegiis duobus, altero ue-
 cietatis, altero pauperum quindecim, qui The-
 logicis disciplinis perficerentur continuo exc-
 dis: quam ad rem iam olim Guilielmus à summo
 Pontifice quasdam decimas exorarat. Ingolsta-
 librum reperit editum ab Hæretico, in quo
 tanquam Princeps, ac Pater Sectæ Hypocritarum
 describatur, & ridebatur. Risit & ille, seu potius
 defleuit cœcitatem Scriptoris, & impudentiam
 Dum autem res Collegij paulo extrahitur lo-
 gius, more suo cessare nescius, de superiore lo-
 agere cum populo cœpit: dumq; & Consiliari-
 rum votis, & concionis frequentia obsequi-
 bis in die dicendi laborem integrabat. Instituit
 ad luenum manipulum, qui sacerdotium an-
 ditabantur, priuatim per utiles scholas. Ad hæc
 nihil despicit, nihil non excogitat ingeniosa ca-
 ritas, quo hæreticas artes eluderet, rudimenta
 Grammatices, quæ P. Annibal Codrettus con-
 posuerat, germanicè conuersa euulganda cur-
 uit, aliquot ad calcem sententiis ex Catechismo
 subiunctis. Epistolas quoque & Euangelia sacri-
 diebus inter Missam recitari solita, quia non in-
 uenit

*Ingolstadij
 bis in die con-
 gionatur.*

*Variique ge-
 neris libros
 recognoscit,
 editque.*

ueniebantur nisi ab Erasmo Roterodamo con-
 uersa, ex editione probata optimis characteribus
 Th item excudenda curauit. Precationes selectas ad-
 exc iecit, vt quasdam excluderet per vulgum sparsas,
 ma que nullū Catholicę pietatis saporem habebant.
 blta Alios demum libellos proximis annis haud in-
 uo corrupta fide editos recognouit. Rem Collegij
 taru potius vt pōtuit, quam vt volebat, transegit. Mul-
 pot tas enim conditiones requirebāt Consiliarij Prin-
 cipis, in quas durum erat cōsentire & obnoxiam
 r lo facere disciplinam. Quare omnia ita recepit, vt
 e lo integra vellet beati Ignatij arbitrio reseruari. Et
 ian Ignatius cum edocuisset Albertum, quid ratio-
 uit nes condendorum Collegiorum ferrent Consti-
 uit tutionum de ea re misso capite, maluit de cetero
 an rem totam consilio eius, pietatique permittere
 acq liberali fiducia, quam in conciliandis pactis odi-
 fac osius altercari. Quę grata fuit Principi bonitas:
 en eiusq; ac posteriorum benignitas omnia, q̄ expeti
 con possent, laxiora fecit. Et quidem diuinare visus est
 cur Albertus Collegij eius incrementa. Cum enim
 sim ad Ignatium scripsisset sacrosanctę religionis af-
 acri flictissimum statum, & populorum suorum mi-
 in terrime errantium salutem exigere, & efflagitare

Ingolstadi-
 num Colle-
 gium quomo-
 do susceptum

non solum Doctores in gymnasiis, sed etiam C
 cionatores ad populum, hæc adiungit, Accelen
 te igitur pro vestris officio, votoque oues perdis
 quærere, & ad gregem dominicum reducere
 perarios bonos (qui præsentis seculo paucissimi
 sunt, & ubiq; locorum desiderantur) educare,
 que in messem tam copiosam mittere. Ad h
 sanctum Deoque gratissimum opus vos pro n
 stris viribus re, & opera benignissimè fouebim
 & tuebimur. Ac breui futurum speramus, vt h
 vestrum apud nos Collegium (si iam bona pr
 cipia iaciantur) in immensum crescat, augeat
 splendideq; à multis adhuc bonis viris dotetur

1556.

*Rediit Vien
nam.*

Inter hæc Ferdinandus vrgebat vt Canisij
 Viennam primo quoq; tempore se referret. Insi
 bat enim conuentus Imperij Ratisbonæ, & age
 dum de religione opinio erat. Qua de causa Vien
 nensi Academiæ mandauerat Rex, vt quasdam
 propositiones vtilis ad eam rem colligeret. Igitur,
 cum & Canisij vellet manum accedere, is n
 nulla obiter bonæ frugis semente Augustæ quo
 que Vindelicorum facta, ipsis Februarij Kalendis
 anni recentis Viennam peruenit. Per breuis fuit
 mora Viennæ. Quanquam enim tempestas anni
 fauif.

ſæuiſſima quietem ſuaderet, vrgebat tamen caritas Chriſti vt nuſquam niſi in Cruce quietem vellet. Ergo eo perfunctus opere, cuius maxime gratia venerat, aliisq; raptim compoſitis rebus, eiufdem exitu menſis cum literis Regis Pragam diſceſſit, Collegio quod propediem expectabatur, quæ reſtabant neceſſaria paraturus. Multum de nouo difficultatum primordia vt illa adornaret, atq; moleſtiſſimi tædij exorbuit: additamentum laborum, quos multiplex Catholicæ cauſæ procuratio, & ad ciues aſſidua, frequens ad Archiducem Ferdinandum dictio cumulabant. Apud hunc etiam latinè feria quinta hebdomadæ ſanctæ iuſſus differere, ſe ipſo præſtantior viſus eſt. Non poterant non dolere ſucceſſu Huſſitarum feruidiores: quorum è numero fuit, qui & argutulus vellet videri vulgato verſiculo, Hinc procul eſto canis, pro nobis excubat anſer. Ad veterem enim alludens de Capitolio Romano, cum dormirēt Canes, excubiis anſerum liberato, famam, quia Hus Patriarchæ ipſorum cognomētum anſerem ſignificat, eo contentus, abeſſe Canem volebat. Nec animaduertit verſificator, quanto faciliorem non ludēdi, ſed vere canendi materiam

*Tum Pragā.**Huſſite cuiuſdam in eum verſus.*

præbebat Catholicis, cum sit anser stridulo clare
 gore ingratus, spurcitia infamis, qui appetere per
 ra dicatur loca, sed nullum vbi fuerit, purum
 linquere: contra verò tot nominibus commende-
 detur Canis fidelitas, & custodia: idemq; sancto-
 rum virorum Bernardi, atq; Dominici claritatem
 in verbi diuini prædicatione, & Christiani
 gregis tutela diuinitus præmonstrarit. Nam san-
 cto gregi Agnorum, & Ouium, anserum ne,
 Canis excubiæ conueniunt? Quid igitur negotium
 erat operoso hexametro senarium pedestre sub-
 scribere. At, qui Canem odere, haud oues sunt, sed
 lupi. Non pauci quoq; anserino de grege, qui vo-
 lebant doctiores, & sagaciores haberi, aiebant Ca-
 nisium, ac ceteros Iesuitas vere esse homines do-
 ctos, sed per nimium studium erga Papam, quan-
 nosse veritatem premere, ac nolle populo eu-
 gare. Canisium vero nominatim, quanquam
 subinde nonnulli è fece plebis petulanter ince-
 ferent, vt aliquando etiam sacrificans per templi
 fenestras lapidibus petitus sit, tamen & Hussitas
 vulgo, & Iudæi amabant, & mirabantur. Tanta
 in singulari illa scientia morum lenitas, & mode-
 stia emicabat. Catholicorum autem erant non
 pauci

*Est tamen
 plerisque e-
 riam Aduer-
 sariorū mo-
 destia ama-
 bilis.*

pauci, qui grates agerent Deo, quod talis viri ætate vixissent. Archidux Ferdinādus cum Rege suo parente certabat in præclara de eo existimatione, & consiliis amplectendis. Admonitus vt renouari pristinum quendam Boëmiæ morem iuberet sub meridiem populum admonendi Campanæ signo, vt preces faceret pro successu Ecclesiæ, & belli contra Turcas; gratias Archidux egit ei, quod tam honesta rogando, quid deceret Catholicum Principem admonuisset; totaq; Boëmia instaurati consuetudinem pulcherrimam iussit.

*At Catholicis
pro miraculo*

Quarto tandem Nonas Aprilis Collegij Pragensis incolæ peruenerunt: cumq; mox per æflatem Ingolstadium quoq; alij peruenissent, accipit Canisius à B. Patre literas, quando iam Viennæ, Pragæ, & Ingolstadij condita erant Collegia, maturū esse Germaniam declarari Prouinciam. Igitur, quod ad Dei laudem magnam cederet, & Prouinciam institui, & fidei eius, curæque committi: quæ nō condita modò domicilia, sed quæcunque in Austria, Boëmia, ac tota superiore Germania conderentur, amplecteretur. Nihil potuit fieri quod magis siue opinionem Canisij falleret, siue obedientiam exerceret. Confestim rescripsit, se qui-

*Prouincialis
creatur à
B. Ignatio.*

*Conatur missus
arcere.*

se quidem paratum esse quacunq; posset operam
 ciis vniuersis famulari in rerum æque diuinarum
 procuracione, & humanarum. Ceterum per Deum
 obtestatur, nullum ut sibi Prouincialis, siue Rec-
 toris munus imponat; sed planè omnium postu-
 lum, ut re ipsa sit, numeret. Enimvero pericul-
 osum esse, hominem perturbationibus agitatum
 arrogantem, nullo iudicio præditum id officium
 suscipere; fierique aliorum ducem, qui necessarium
 careat lumine, & idonea cum facultatis subsidio
 tum experimenti requirat. Non deesse (& non
 natim appellabat quosdam) qui commodius mihi
 to præfici possent. Denique, inquit, existima-
 Pater, cunctos mihi fratres rogandos, ut suam
 me quisque sententiam scripto explicent, & ad-
 mittant. Nam profecto, si mea cum interiora no-
 ses, tum exteriora vitia, quantumq; hæc Germa-
 nia obtuderit me, ac secularem effecerit, potius
 misereris mei, maioremq; susciperes curam mihi
 subleuandi precibus tuis; quas indignissimus
 cet assidue cupio. Scripsere testimonia socij, seu
 qualia ille merebatur potius, quam volebat, ple-
 na commendationis, & laudis. Itaq; iussus est, De
 bonitate confusus ceruicem iugo summittere.

Nihil

Nihil enim inde negotij plus habiturum, quàm ad hoc tempus habuisset: cum re quidem munere eodem fungeretur, sed accessuram duntaxat ex ipso titulo potestatis opem aliquã, & præcipuum diuinitus auxilium. Fuere tempestate illa Prouincialium munera non tam expedita, ac beata, quã imperitis rerũ cogitatio forsitan sua fingat. Nam etsi ardor vigebat in sociis primæuus, & Principum obsecundabat clementia; tamen, vt in primordiis rerum fieri amat, cum parati nihil esset, non tecta, non templa, non sacra supellex, non familiare instrumentum, atq; hæc omnia, & ipsa vitæ subsidia non ex certis fundis, sed ex Principum voluntaria collatione per multas administratorũ manus prope in diem perciperentur, profecto erant multo maiores molestiarum, atq; patientiæ, quàm annonæ proventus, sociorum numerus perpusillus: negotia, & munera plurima eaq; grauissima. Plerique etiam in sociis tyrones sub tyrocinio prope nullo, ferme omnes alienigenæ, vt & consolatione, & institutione passim egerent, & diuina quadam Rectoris caritate, atq; prudentia. Ad hæc disciplinæ mores adhuc rudes: legum paucissimæ cognitæ, nec dum expla-

P

natæ

natae usu, nec roboratae. Postremo ignota societate omnibus, exosa Hereticis. Tali statu Prouinciam quam & ipse genuerat, moderandam suscepit Canisius. Quo autem prouexerit, quae deinceps referentur, ostendent.

*Quo animo
prouincialium
acceptionem
cepit.*

*Insignis obedi-
entia.*

Ceterum quo se minus rebatur idoneum, hanc industriam enixius, hoc ad omnem virtutem in perpetuum magis contendit, ut quod factum opus esset prius agendo, quam praecipiendo, intentoque potius digito, quam vocis sono monstraret. Doluit in primis imminutam sibi obediendi materiam; & beatam, quam in obsequij sinu repererat mentis tranquillitatem. Vouerat olim, ut non proditum a nobis est, quod ad suum commodum deque vno in locum alium profectioe attineret, nihil unquam moturum. Eius sponsonis ita memoriam, ita custodiam retinebat, ut subierit religio, simul ac renuntiatus est Prouincialis, ne contra eam facere aliquo pacto videretur, si quando pro suo munere quopiam accurrendum esset, antequam profectioe iussum ab Vrbe perferretur. Itaque rem omnem aperiendam beato Patri censuit, a quo omni liberatus est scrupulo. Nec tamen ille ad praecipendum euectus, obediendi

vlllo

ullo modo exercitationem remisit, sed potius auxi-
xit, vnde cunque captans alienę potius sententię,
quam suę sequēdę occasionem: nec ægrius quic-
quam ferens, quàm cum vel ab Vrbe serius refe-
rebantur responsa, vel incidebant causę,
quę inde peti mandata non
finerent.

Finis Libri Primi.

